

ULUSLARARASI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES

Winter -2019

ISSN 2619-9300

VOLUME:2

NUMBER:2

ULUSLARARASI SOSYAL VE
BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES

ULUSLARARASI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES

Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi

2019, Cilt 2 /Sayı 2

**MM- Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (MM-USOBEBİD) / (MM-
International Journal of Social and Humanistic Sciences (MM-IJSOHUS) yılda iki kez
(Haziran ve Aralık) yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir.**

Dergimiz,

**Sindex, Issuu, Eurasian Scientific Journal Index, DRJI, Research Bib, Scientific World
Index, Open Access Library (oalib), Studylib indeks ve veri tabanlarında
taranmaktadır.**

**MM- Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim
ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına aittir.**

Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz,
çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta
serbesttir. Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez.

Baş Editör

Dr. Davut SARITAŞ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Editör Kurulu

Prof. Dr. Sandeep Kumar GUPTA
Sharda University, School of Education

Doç. Dr. Mehmet Cem ŞAHİN
Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Serdar Vural UYGUN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Dr. Samet TAŞCI
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Sanjay MISHRA
Adigrat University, School of Sociology

Prof. Dr. Sandeep Kumar GUPTA
Sharda University, School of Education

Prof. Dr. Mehmet ZEKİ KUŞOĞLU
Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. Kadir ALBAYRAK
Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Asım YAPICI
Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Doç. Dr. Ömer BOZKURT
Mardin Artuklu Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet KALAYCI,
Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN
Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Fatma Zehra PATTABANOĞLU

Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,

Doç. Dr. İbrahim TURAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Ahmet KESGİN

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Dr. Ahmet SARITAŞ

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Mustafa GÜNERİGÖK

Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Davut SARITAŞ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Dr. Namita GUPTA

Department of Science & Technology, Ministry of Science and Technology Govt. of India

Dr. Serdar Vural UYGUN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Ahmet BAYRAKTAR

Ahi Evran Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Dr. Tekin ÖNAL

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Sayı Alan Editör Kurulu

Doç. Dr. Mehmet Cem ŞAHİN

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri (Din Sosyolojisi)

Dr. Öğretim Üyesi Yasin SÖĞÜT

Mucur Meslek Yüksekokulu / Görsel-İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı

Dr. Öğretim Üyesi Abdullah AYDIN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

Sayı Hakem Kurulu

Dr. Öğretim Üyesi Candaş CAN

Sinop Üniversitesi, Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Doç. Dr. Yusuf ÇINAR

Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Prof. Dr. Müfit Selim SARUHAN

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Doç. Dr. İbrahim ASLAN

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü

Doç. Dr. Ruhi KONAK

Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

Dr. Öğretim Üyesi Engin ÇAĞLAK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Dr. Öğretim Üyesi Cengiz ŞAHİN

Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

ULUSLARARASI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES

Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi

2019, Cilt 2 /Sayı 2

İçindekiler

1-13	Kınalızâde'nin Ahlâk-ı Alai Adlı Eserinde Ahlâk- Siyaset İlişkisi <i>The Relations Between Ethics And Political Philosophy in Ahlak-ı Alai</i>	Öznur Selen KEMALOĞLU
14-24	Modernisation in the Tanzimat Period and the Ottoman Empire: An Analysis of the Tanzimat Edict within the Scope of the Modern State <i>Tanzimat ve Osmanlı'da Modernleşme: Modern Devlet Ekseninde Tanzimat Fermanı'nın Analizi</i>	Yusuf ÇİFCİ
25-37	Marmaray İstasyonlarında Yer Alan Bilgilendirme Grafiklerinin İncelenmesi <i>Investigation of Information Graphics in Marmaray Stations</i>	Ömür MERT
38-47	Doğu Karadeniz Bölgesi Şehirlerinin Belediye Logolarındaki Tanıtıcı Sembollerin Analizi <i>Eastern Black Sea Region Cities of Municipal Logo Analysis of Symbols</i>	Tuba BİLİRDÖNMEZ Cengiz ŞAHİN

Kınalızâde'nin Ahlâk-ı Alai Adlı Eserinde Ahlâk- Siyaset İlişkisi

The Relations Between Ethics And Political Philosophy in Ahlak-i Alai

Öznur Selen KEMALOĞLU¹

Makale Bilgisi/ Article Information	Kaynakça Bilgisi/ Citation Information
Geliş/ Received: 21.10.2019 Kabul/ Accepted: 19.12.2019 Yayın/ Published: 31.12.2019	Kemaloğlu, Ö.S. (2019). Kınalızâde'nin Ahlâk-ı Alai adlı eserinde ahlâk- siyaset ilişkisi. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi</i> , 2(2), 1-13.
Araştırma makalesi/ Research article	Kemaloğlu, Ö.S. (2019). The relations between ethics and political philosophy in Ahlak-i Alai. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi</i> , 2(2), 1-13.

Öz

“Ahlâk-ı Alai” adlı ahlâk kitabı Kınalızâde tarafından kaleme alınmıştır ve günümüze fazlasıyla ışık tutan, bütünlükçü bir eserdir. Günümüzde ahlâk ve siyaset birbirinden ayrı ve birbirine nüfuz etmemesi gereken iki ayrı alan olarak ele alınmaya çalışılmaktadır. Bu makale Kınalızâde'nin “Ahlâk-ı Alai” adlı eserinden hareketle ahlâk ve siyasetin birbirinden ayıramayacağı, ahlâk alanından mahrum bir siyaset alanının düşünülemediği ifade edilmek üzere kaleme alınmıştır. Kınalızâde insanın önce kendisini ahlâki özne olarak yetiştirmesi gerektiğini, sonrasında insan sosyal bir canlı olduğu için diğer insanlara ihtiyaç duyduğunu ve bunun için öncelikle bir aile de yaşamaya ihtiyaç ve istek duyduğunu belirterek bu zemin üzerine küçük toplum olan aileden, büyük toplum olan devlete, siyasete geçmektedir. Dolayısıyla aşamalı bir süreç göze çarpmaktadır. Makalede bu hususlar ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahlâk, Siyaset, Aile, Devlet, Birey

Abstract

The ethical book, called “Ahlâk-ı Alai”, was written by Kınalızâde and it is a comprehensive work that sheds light on our present day. In our contemporary way of thinking, morality and politics are studied and considered as two separate areas which should not penetrate each other. However, this article has been written in order to state and demonstrate that morality and politics cannot be separated from each other. In fact, this paper argues that politics deprived of morality cannot even be considered properly, as it has also been stated in Kınalızâde's book. Kınalızâde, first, asserts that a human being ought to educate himself/herself as a moral person. Since the human beings are social by their nature, according to Kınalızâde, they need other people for the survival and maintenance of their lives. So, for this necessity, human beings need to live in a family and also in a community. Thus, Kınalızâde mentions family and the State for that they are indispensable for the

¹Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Felsefe Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi,
Atılım Üniversitesi, Uzman Kütüphaneci.

 kemalogluselen95@gmail.com
selenkemaloglu@atilim.edu.tr

 0000-0002-6850-9546

improvement of human being's moral comprehension. Therefore, a gradual process stands out. These issues have been discussed in detail in this article.

Keywords: *Morality, Politics, Family, State, Individual*

Giriş

Kınalızâde 16. Yüzyılda Osmanlı'da yetişmiş bir ilim adamıdır. Ahlâk ve siyaset felsefesi alanlarında önemli çalışmalar yapmıştır. Kınalızâde tek eseri olan Ahlâk-ı Alai'yi kaleme alırken, zengin bir birikimden yararlanmıştır. Kendisinden önceki ilim adamlarının düşüncelerini okumuş, analiz etmiş ve eserinde yer vermiştir. Kınalızâde öncesi literatür de Ahlâk felsefesi Ebu Bekir Razi, Kindi, Farabi ile başlayarak ve İbn Miskeveyn'in kaleme aldığı ilk sistematik eser olma özelliği taşıyan Tehzübü'l Ahlâk ile devam etmiştir. Nasiruddin Tusi'nin Ahlâk-ı Nasırı, Abdülgaıffar el-İcî'nin El-Ahlâku'l- Adudiyye'si ve Celâleddin ed-Devvânî'nin Ahlâk-ı Celâlî adlı eserleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu zengin birikim üzerine kendi sistematüğini, felsefesini oluşturan Kınalızâde ahlâk ve siyaset felsefesi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Kınalızâde'nin yararlandığı ilk kaynak, başucu kaynağı Tûğsi'nin Ahlâk-ı Nâsiri'sidir. Aile ve devlet ahlâkı ile ilgili görüşlerini Tûğsi'nin, Ahlâk-ı Nasiri eseri üzerinden kaleme almıştır. Kınalızâde İbn Miskeveyn'in görüşlerinin de sıkı takipçisidir. Kınalızâde; İbn Miskeveyn, İbn Sina, Kindi, Farabi, Sokrates, Platon, Aristoteles gibi birçok filozofun görüşlerine eserinde yer vermiştir (Taşkın, 2017, ss.111-112). Dolayısıyla Kınalızâde'nin 'Ahlâk-ı Alai'' adlı eseri bütünlükçü bir eser olma özelliği taşımaktadır. Merkezinde ahlâki özne olarak insan bulunmaktadır. Ahlâki özne olarak insanda bulunması gereken temel erdemler vardır. Bu erdemler hikmet, yiğitlik, iffet ve adalet olarak kendisini gösterir. Kınalızâde, insan, ahlâki özne olarak insan vurgusu yaparken erdemleri de ele almakta ve ayrıntılı olarak açıklamaktadır (Kınalızâde, 2017, s.87).

İnsan yaratılışı gereği ait olmak ister. Bu aitlik ilk olarak çekirdek olarak kurulan aile de başlar. Aile fertleri yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan ihtiyaçlarını birlikte karşılarlar. Kınalızâde'ye göre aile içerisinde erkek daha merkezi konumdadır. Her evin belirli kuralları vardır ve aile bireylerinin bu kurallara uygun olarak yaşamaları gerekmektedir. Bu kurallara uyulmasını sağlamak babanın görevidir Aile kurumunun kurulması ile birlikte kişi bireysel ahlâktan, toplumsal ahlâka geçişin ilk adımını atmış olur. Bu nokta da aile içerisinde çocukların ahlâki özne olarak yetiştirilmeleri önem teşkil etmektedir (Kınalızâde, 2017, s.296).

Kınalızâde, aile'den topluma geçer. Tek tek bireylerin ahlâki kişi olarak kendilerini yetiştirdiği bir toplum aynı zamanda da ahlâki olan bir toplumdur. Ahlâki toplum ise ahlâki kişilik sahibi olan insanların bir araya gelmesi ile oluşturulabilir. İnsanlar bir arada yaşamaya muhtaç varlıklardır. Dolayısıyla bir arada yaşamak önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Çünkü insanlar arasında rekabet, üstünlük kurma çabası bulunmaktadır. Bu sorunlar Kınalızâde'ye göre iki yolla birincisi sevgi, ikincisi ise adalet yolu ile çözülmelidir (Kınalızâde, 2017, s.384).

Kınalızâde'nin üzerinde durduğu konular bugün hala geçerliliğini korumakta ve insanlar aynı problemleri yaşamaktadır. Dolayısıyla Kınalızâde'nin insandan, aileye, aileden ise topluma geçiş sürecindeki vurguları dikkate değerdir. Bu süreç bir döngü olarak düşünülürse, döngüye sondan başlanılmaya çalışılırsa başarı sağlanamayacağı aşikârdır. Ahlâki özne olarak yetişmemiş, aile içerisinde sorumluluklarını yerine getiremeyen bireyler tarafından oluşturulan toplumun, ahlâki bir toplum olabilmesi mümkün değildir. Baskı ortamı, zorlama ile bireyin temelde kazanması gereken özellikleri toplum içerisinde kazanamayacağı düşünülmektedir. Bu

çalışmada Kınalızâde'nin düşüncelerinden hareketle insandan, aileye, aileden ise topluma uzanan süreç ayrıntılı ve sırasıyla ele alınacaktır.

1. Ahlâki Özne Olarak ‘İnsan’

Ahlâk sadece insana has olan bir olgu olarak kendisini gösterir. İnsan içinde ki kötü eğilimleri en aza indirmeli ve iyilik eğilimlerini en yükseğe çıkarmaya çalışmalıdır (Yaran, 2012, s.227). Çünkü insan irade sahibi olan bir varlıktır, insan iyi gördüğü eylemlerde bulunurken, kötü gördüğü eylemlerden kaçmalıdır (Öztürk, 2012, s.397). Kınalızâde ahlâki özne olarak insanı ele alırken, insanın davranışlarını ve huylarını inceler. (Arslan, 2014, s. 52). İnsanın sabit olmayan, kolayca ortaya çıktığı gibi kolayca da değişebilen hatta kolayca kaybolabilen durumlarına hal denir. Örnek vermemiz gerekirse; gülme, utanma, ağlama hal olmaktadır. Çünkü insan bir şeye üzüldüğünde oturup ağlayabilir ve tam o an kendisini mutlu edebilecek bir şey olur ve aniden gülümsemeye başlar. Dolayısıyla bir süreklilikten söz edilememektedir. İnsan cömertlik, cesaret, yiğitlik gibi erdemlere sahip olmalıdır. Bu erdemler de olduğu gibi sabit durumda olana ve yavaş kaybolana ise meleke denir. Huy ise nefisten davranışların herhangi bir düşünceye veya fikre ihtiyaç duymadan kolayca çıkmasıdır. Bu duruma alışkanlık da denir. Örneğin insan cömert olduğunda gerektiği kadar, gerekli kişilerle sahip olduklarını paylaşması gerekir ve insan bu davranışta bulunurken her seferinde üzerinde düşünmez. Çünkü ne yapması ve nasıl yapması gerektiğini bilir (Kınalızâde, 2017, s.85) “Ahlâk nefiste(ruhta) köklü bir şekilde yerleşip kendisinden fiil ve davranışların, tekrar tekrar düşünmeye, zorlamaya ihtiyaç duymadan, kolaylıkla meydana gelmesi ve süreklilik kazanmasına denir” (Ocak, 2012, s.123). Bir kişi istemeden sadece zorunlu olduğu için birine yardım ediyorsa bu kişinin cömert olduğundan söz edemeyiz. Çünkü yardım etme ve cömertlik onda kalıcı bir yer edinmemiştir. Kişi de meleke olmadığı için, cömertliğin huy haline dönüşmesi de söz konusu olmayacaktır. Daha açık bir ifade ile kişide meleke olmadan, huy edinmesi mümkün görünmemektedir (Kınalızâde, 2017, s.86). Temel olarak dört huydan bahsedilebilir; hikmet, yiğitlik, iffet ve adalettir. Bu huylar aynı zaman da temel erdemlerdir ve ahlâki hayat bu erdemleri gerektirmektedir (Kınalızâde, 2017, s.87).

Nasireddin Tusi, erdem ve erdem dışılık ayrımının yapılabilmesi için düz çizgi örneğini vermektedir. Erdem düz bir çizgi üzerinde yol almaktır. Düz bir çizgi itidal noktaları üzerinden oluşturulmuştur. Bu çizginin dışına atılan tüm adımlar erdem dışıdır. Çünkü o adımlar ifrat ve tefrite doğru atılan adımlardır. Bu örnek üzerinden anlaşılacağı üzere erdemler tek, net ve belirgin olarak kendilerini gösterirler. Erdemin karşılığında ise sonsuz tane erdem dışılık bulunmaktadır (Tusi, 2005, s.132-133).

Kınalızâde’de, üç ana erdem olan; hikmet, yiğitlik, iffet ve bu erdemlerin birleşiminden oluşan adalet erdemi üzerinde durmaktadır. Nasireddin Tusî gibi erdemleri belirlemede ve erdemlerin karşılığında da sonsuz tane erdem dışılığın bulunduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla, bu erdemlerin tanımlanması, alt erdemlerinin belirlenmesi ve ifrat-tefrit noktalarının açıklanması gerekmektedir. Kınalızâde erdem ve erdemsizliğin anlaşılabilmesi için ilk olarak üç farklı ahlâk sınıflandırması yapar (Taşkın,2017, s.134).

Mükemmellik içeren sebepler

Bu kişiler güzel ahlâklı kişilerdir. Cömertlik ve cesaret erdemleri bu kısımda örnek gösterilebilir.

Güzel ahlaklı kişiler sahip olduklarının değerini bilerek gerektiği kadar yardımda bulunmakta, gerekli durumlarda yüce değerler adına cesaret göstermektedirler.

Eksiklik barındıran sebepler

Bu kişiler kötü ahlâklı kişilerdir. Cimrilik ve korkaklık olarak ifade edilen erdemsizliklerdir. Bu kişiler sahip olduklarını hiçbir şekilde başkaları ile paylaşmak istemezler. Her maddenin, değerinin sahibi olmak isterler. Mücadele etmeleri gereken konularda korkaklık göstererek, geri çekilirler.

Ne mükemmellik ne de eksiklik bulunduran sebepler

Bu kişilerin sahip oldukları nitelikler erdem ya da erdemsizlik olarak ifade edilemezler. Terzilik ve çiftçilik bu kişilerin yaptıkları mesleklere örnek verilebilir. Kınalızâde ikinci olarak da insan nefsi üzerinden ahlâk sınıflandırması yapar (Taşkın, 2017, s.135). Ona göre, insan nefsinin üç gücü bulunmaktadır.

1. Nefs-i Melekî
2. Nefs-i Seb'î
3. Nefs-i Behîmî

Üç başlık altında sınıflandırılan güçler insanda eylemlerin ortaya çıkmasını sağlayan güçlerdir. Eğer bu eylemler akli, ölçülü olursa erdemlerle donatılmış eylemler ortaya çıkar. Fakat ifrat ve tefrite iki olumsuz uca uzanırsa huy da kötülük başka bir ifade ile rezilet olarak ifade edilir.

İnsan nazari gücünü kullanarak ölçülü eylemlerde bulunursa hikmet, ifrat ve tefrite düşerse de erdemsizlik baş gösterir. Ameli güç ölçülü olursa adalet, günahkârlık ile isteksizliğin orta noktasında iffet, atılganlık ve korkaklığın orta noktasında ise cesaret erdemi kendisini gösterir (Taşkın, 2017, s.135).

Hikmet

Nef-i Melekî, idrak ve temyiz gücü ölçülü olduğunda hikmet erdemi ortaya çıkar (Taşkın, 2017, s.146) “Hikmet, insan nefsinde ilim ve amelin meydana gelmesi ve insan nefsinin bu iki yönden kemal mertebesine ulaşmasıdır” (Arslan, 2014, s.50). Meleki güç itidal derecesinde bulunularak, ifrat ve tefrite geçmemek olarak ifade edilebilir. Eğer itidal sağlanamazsa ifrat da olunursa buna hilekârlık denir ve hilekârlık erdemsizliktir. İnsanın aklını hile yapmaya, komiklik yapmaya ve sahtekârlığa kullanması da hilekârlıktır. Aklın layık olmayan yerlerde ve uygun olmayan işlerde kullanılmasıdır (Oktay,1998, s.139). Hikmetin tefriti ise ahmaklıktır. Ahmak olan kişi iyi olan davranışları, kötü davranışlardan ayıramamaktadır. Aklın aciz duruma düşürülmesidir. Hilekârlık da ahmaklık da yerilen iki uçtur (Kınalızâde, 2017, s.101).

Bu özelliklere sahip olan kişiler her söylenene inanmakta, ilimler hakkında bilgi sahibi olmadan, okumadan, araştırmadan kulaktan doğma şekilde duyduklarına inanmakta ve sürekli olarak bunları tekrarlama özelliği göstermektedir. Kınalızâde bu kişilerin papağandan farkı olmadığını söyler (Özçelik, 2019, s.96). Erdemli bir insandan beklenen düşünen, okuyan, araştıran bir birey olarak kendisini yetiştirerek, hikmet erdeminin kendisinde bulundurmasıdır. Kınalızâde hikmet erdeminin alt erdemlerinden bahseder (Kınalızâde, 2017, s.90);

- Zekâ,
- Çabuk anlama,
- Zihin açıklığı,
- Kolay öğrenme,
- Güzel düşünme,
- Ezberleme ve
- Hatırlama olarak ifade edilebilir.

Kınalızâde'ye göre, gerçekte ilim sahibi olmadığı halde kendisini ilim sahibi gibi gösteren okudukları, dinledikleri ile konuşan kişilerin yaptıkları erdem gibi gözükse de aslında hikmet erdemine benzeyen kötülüklerdir (Taşkın,2017, s.148).

Yiğitlik

Nefs-i Seb'î, öfke gücü üstünlük kurma, intikam alma vb. eylemlerin kaynağında yer alır. (Taşkın, 2017, s.146) İnsanın yırtıcı olan nefsi denge de olursa yiğitlik erdemi kendisini gösterir. Yiğitliğin gereğinden fazla olması yani ifratı gerekli olmayan yerlerde tehlikeye atılmaktır. Bu kişi bana bir şey olmaz düşüncesi ile hareket eder ve kavgaya girer, yanar bir evin içerisine girer. Bu kişi de diğer insanlar tarafından dikkat çekeyim, takdir edileyim düşüncesi hâkimdir. Tehlikelere atlama sebebi budur (Kınalızâde, 2017, s.102). Kişi bedeninin kendisine emanet olduğunun farkında olmayarak bedenine boş yere zarar vermektedir (Oktay, 1998, s.140). Yiğitliğin olması gerekenden az olması yani tefriti ise korkaklıktır. Bu kişi ses duysa korkar, daha kavgaya girmeden yenilgi duygusunu kabul eder, sürekli olarak tehlike ile karşı karşıya gelmekten kaygı duyar ve kaçma yoluna başvurur. Tehlikeye atlamak da korkaklık da yerilen iki uçtur (Kınalızâde, 2017, s.102). Kınalızâde'ye göre, cesaret erdeminin on tane alt erdemi bulunmaktadır (Kınalızâde, 2017, s.92);

- Yüce ruhluluk,
- Cesaret,
- Yüksek gayelilik,
- Sebat,
- Yumuşak huyluluk,
- Soğukkanlılık,
- Şehamet,
- Tahammül,
- Tevazu,
- Hamiyet,
- Yumuşak kalplilik ise yiğitlik erdeminin alt erdemleridir

Kınalızâde'ye göre; mal, ganimet, makam, mevki, ün kazanmak adına verilen savaşlar cesaret göstergesi değildir. İnsanların eşyalarını çalmak, kahraman gözükme için eylemlerde bulunmak da cesaret erdemi olarak düşünülemez. Cesaret erdemi yüce değerler uğrunda mücadele edildiğinde kendisini gösterir (Taşkın, 2017, s.148).

İffet

Nefs-i Behîmî; Lezzet, haz, yeme-içme, cinsellik vb. eylemlere sürükleyen güçtür. Hayvani nefis olarak adlandırılan nefis ölçülü olursa iffet erdemi ortaya çıkar (Taşkın, 2017, s.146). “İffet” kavramı insanı bedeni yani maddi hazlara olan düşkünlükten korunmasını sağlar. İffet yeme, içme yani beslenme, cinsi arzular, istekler konusunda ölçülü olmayı ve aşırı istekleri bastırmak için onları aklın ve dinin buyruğu altına alma ile kazanabilen bir erdemdir (Arslan, 2014, s. 54).

İffetin, ifratı fücur olarak kendisini gösterir. Bu kişi din ve aklın ışığından uzaklaşır, harama başvurur, arzularına yönelir. İffetin, tefriti ise sönmüştüktür. Bu kişi mübâh arzularını dahi tamamen terk ederek, her şeyden elini ayağını çeker. Fücur ve sönmüştük de yerilen iki uçtur (Kınalızâde, 2017, s.102). Kınalızâde iffet erdeminin de on iki tane alt erdeminden bahseder (Kınalızâde, 2017, s.94);

- Haya,
- Nezaket,
- Güzel yöneliş,
- Barışçıl olma,
- Sükûnet,
- Sabır,
- Kanaat,
- Vakar,
- Takva,
- İntizam,
- Hürriyet,
- Cömertlik ise iffet erdeminin alt erdemleridir.

Yöneticilerin, devlet büyüklerinin gözüne girmek için mal bakımından kanaatkâr gözüken kimseler, az şeylerle yetinmeye çalışıyormuş gibi gözüken kimseler aslında iffet erdemini kendilerinde bulundurmadan çok uzaktırlar. Sadece öyle gözüdürler (Taşkın, 2017, s.148). Fakirlik, kıtlık görmemiş, zor şartlarda yaşamamış kişilerin sahip olduklarının kıymetini bilmemesi, sahip olduklarını boş yere israf etmeleri cömertlik değil, israftır (Taşkın, 2017, s.148). Kınalızâde hikmet, yiğitlik ve iffet erdemlerini açıklayıp alt erdemlerini ifade ederek, erdemlerin karşısında yer alan erdemsizliklerinde erdemle karıştırılmaması gerektiğinin altını çizmektedir. Bazı durumlarda erdemsizlikler, erdem gibi görünebilir, gösterilebilir.

Adalet

Hikmet, erdem ve iffet erdemleri adalet erdemini meydana getirir. Hikmet, cesaret, iffet erdemlerinin birlikte bulunduğu insan aynı zamanda adaletlidir. Adaletin ifratı ve tefriti yoktur, sadece zıttı vardır. Hikmet, erdem ve iffet erdemi kaybolursa adaletin zıttı olan zulüm orada kendisini gösterir (Taşkın, 2017, s.136). Hikmet, yiğitlik ve iffet erdemlerinde ortaya konulduğu üzere insan da üç tür nefis vardır. Bunlar; Melekî nefis, yırtıcı nefis ve hayvani nefistir. Melekî nefsin itidal noktası hikmettir, yırtıcı nefsin itidal noktası yiğitliktir ve hayvani nefsin itidal noktası ise iffettir. Tüm bunların kişide bir arada toplanması ile kişi adil olur. Adil olan insan kendi hakkına razı olarak, diğer insanların haklarına saygı duyar, onların haklarını ellerinden alarak onlara zulmetmeye çalışmaz (Oktay, 2008, s.112). Adalet burada kendisini gösterir. Adalet orta olma durumudur. Adaletin zıddı ise zulümdür; hikmet, yiğitlik ve iffetin bulunmaması durumunda, hatta tek bir tanesinin bile bulunmaması durumunda zulüm hâkim olur (Kınalızâde, 2017, s.103).

Dostluk, birlik, vefa, şefkat, sılayı rahim, mükâfat, iyi ilişki, güzel yargı, sevimlilik, teslimiyet, tevekkül, ibadet ise adalet erdeminin alt erdemleridir (Kınalızâde, 2017, s.96). İnsanın erdem sahibi olarak tasavvur edilebilmesi için temelde bu dört tür erdemi kendisinde bulundurması gerekmektedir. Tabi bu sadece bilgisinin bulunması demek değildir. Kişi hikmet sahibi olmanın ne demek olduğunu biliyor olabilir, yiğitliğin ne olduğunu biliyor olabilir, nasıl iffetli olunabileceğini biliyor olabilir ya da adaletin nasıl sağlanabileceğini biliyor olabilir. Fakat tüm bunların hiç bir önemi yoktur. Çünkü sadece bilmek yetmez erdemlerin açığa çıkarılması ve davranışlarımız haline dönüşmesi gerekir. İlk basamak olarak bireysel ahlâk öznenin kendisi tarafından inşa edilmelidir.

Kınalızâde, reziletleri erdemlerden hareketle ifade eder. Reziletler erdemlerin tam zıddıdır. Hikmetin zıddını düşündüğümüz zaman cehalettir, Yiğitliğin zıttı korkaklıktır, iffetin zıttı iffetsizliktir ve adaletin zıttı ise zulümdür (Oktay, 1998, s.136). Kınalızâde'ye göre

erdemler kazanıldıktan sonra aynı zamanda da korunmalıdır. Erdemlerin kazanılma süreci kısa süreli ve bir kere kazanıldığında insanı hiç terk etmeyen bir süreç değildir. Kazanılan erdemler korunmazsa yerlerini erdemsizliklere bırakırlar. Kınalızâde erdemlerin korunabilmesi için 4 tavsiyede bulunur (Taşkın, 2017, s.138).

1. İnsan kendisi gibi dürüst, erdemli kişilerle dostluk, arkadaşlık kurmalıdır. İnsan dürüst olmayan, erdemli davranışlar göstermeyen kişilerle dostluk kurduğunda erdemsiz davranışları normalleştirerek erdem çizgisinden ayrılabilir. Deyim yerindeyse atalarımız, “Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim”, “Üzüm, üzümüne baka baka kararır” demişlerdir. Dolayısıyla arkadaş ve dost seçimi önemlidir. Arkadaşlar arasında yapılan sohbetlerde de orta noktada bulunulmasına dikkat edilmelidir. Aşırı gülmek, somurtmak yerine güler yüzlü olmak beklenir.
2. Sürekli iyi, güzel olan davranışlarda bulunmak gerekir. Erdemler insanın ruhuna yerleşmelidir. İnsan fiziksel aktivitelerini nasıl sürekli ve düzenli olarak yapıyorsa, ruhun aktiviteleri de sürekli ve düzenli yapılmalıdır.
3. Erdemlerin kazanılması yolunda fedakârlıklar yapılmalıdır. Kişiler kendilerine örnek kişiler belirlemeli ve belirledikleri kişilerin hayatlarını okumalı, tavsiyelerine uymalı ve örnek alınmalıdır. Bu kişilerin hayatlarındaki erdemsiz eylemlerinde farkında olarak, bu eylemlerden uzak durulmalıdır.
4. Gurur, kibir, kendini beğenme, hile gibi davranışlardan uzak durmalıdır. Övülme arzusu ile hareket eder, her övgü duyduğunda kibir yolunda ilerleyen kişi zamanla sahip olduğu erdemleri yitirir.

Yukarıda yer alan dört maddeye önem veren erdemlerle donanan ve erdemleri koruyan kişi ahlak sahibi olan kişidir. “Ahlâk Arapça ’da seciye, tabiat, huy gibi manalara gelir” (Ocak, 2012, s.122). İnsanın ahlâk sahibi olup olmadığının göstergesi ise mutluluktur. Mutluluk, iyi olma ve iyi bir yaşam sürmedir. Bunlar da insanın eylemleri ile kendisini gösterir. İnsan da erdemler kazanıldığında ve bu erdemler davranış haline dönüştüğünde, mutluluğa ulaşılmış olur. İnsan doğası gereği mutlu olmak, mutluluğa ulaşmak ister, zaten bu amaçla eylemlerde bulunur (Ocak, 2012, s.115). Ahlâk ilmi her insanın kendi davranışları ve halleri ile ilgilenmektedir (Oktay, 2015, s.53). Ayrıca “Ahlâk ilmi, insani nefsin huy ve fiillerinden iyi ve güzel ya da kötü ve çirkin olması bakımından bahseden bir ilimdir” (Kınalızâde, 2017, s. 85). Ahlâk ilmi ve ahlâkın içerdiği konular tüm insanları ilgilendirmektedir. Mutlu olmak için tüm insanların bu ilmi bilmeleri gerekmektedir (Oktay, 2002, s.210). Ahlâkın inceliklerini öğrenemeyen insanların ruhu gerçek olgunluğa, marifete ve mutluluğa erişemeyecektir (Öztürk, 2012, s.399). İnsan aynı zamanda sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla insanın adaletli, iffetli, yiğit ya da hikmet sahibi olmasından bahsedebilmemiz için öncelikle bir topluma, yekdiğerine de ihtiyaç vardır. İnsan tek başına olduğunda bunların hiç biri söz konusu olamaz. Tek başına bir ahlaklılıktan bahsedilemez. Toplumun mutluluğu ise yasalarda, kurallarda kendisini gösterir. Ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelen insanlar, iş birliği yaparlar ve bunun sonucunda duyulan mutluluk toplumsal olan mutluluktur (Türer, 1992, s.85).

2. Aile bireyi olarak ‘ İnsan ‘

İnsan kelimesi yakınlık kurmaktan yani ünsiyetten gelir. Bu zorunluluk ve istek ile insan, toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için başlangıç olarak toplumdan daha küçük bir topluluk olan aileye gerek duyar (Oktay, 2015, s.74). Aile birliğinin temeli insanların hayvanlardan farklı olarak, beslenme, barınma, giyim ve geçim için birbirlerine duydukları ihtiyaca dayanmaktadır. Ailenin söz konusu olabilmesi için bir evliliğin olması gerekmektedir. Evlilik kurumunda erdemli olan kişiler eş olarak tercih edilmelidir (Arslan, 2014, s.56).

Toplumu oluşturan en küçük yapı taşı ailedir. Bireysel ahlaktan, toplumsal ahlâka geçişin ilk adımıdır, ilk uygulama alanıdır. Her evin kuralları, ilkeleri vardır ve tüm aile bireyleri bu kurallara uymak zorundadır. Bu kurallara uyulmasını sağlamak evin reisinin yani babanın görevidir. Baba ailesini erdemli davranışlara yöneltmeye çalışır. Baba düzen sağlandığında güler yüzlü ya da düzen bozulmaya doğru gittiğinde bunu engellemek için sert olabilir. Çünkü evin, aile bireylerinin sorumluluğu ona aittir. Baba aynı zamanda ailesini dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı da korumak ile yükümlüdür (Kınalızâde, 2017, s.296).

Vazifelerin başladığı ilk yer de ailedir (Kınalızâde, 2017, s.313). Anne ve babaların çocuklarına karşı ilk vazifesi onlara anlamlı isimler vermektir ve çocuklarını Allah'ın bir armağanı olarak görerek onlar arasında cinsiyet ayrımı yapmamaktır. Anne ve babalar aynı zamanda çocuklarını geleceğin erdemli bireyleri olarak yetiştirmelidirler (Arslan, 2014, s. 58). Sadece anne ve babaların çocuklara karşı vazifesinden bahsedilemez elbette babanın karısına karşı vazifeleri de vardır, kadının, kocasına karşı vazifeleri de vardır, çocukların anne ve babalarına karşı vazifeleri ve kardeşlerin birbirlerine karşı da vazifeleri vardır. Bu vazifeler ile aile de huzur hâkim olur. Vazifeler yerine getirilmezse ailenin birbirinden haberi olmayacak ve aile düzeni, birlikteliği sağlanamayacaktır. Dolayısıyla toplumsallaşmanın başladığı ilk yer ailedir.

Aile de gelir ve giderler kayıt altına alınmalıdır. Cimrilik ve savurganlıktan uzak durulmalıdır (Kınalızâde, 2017, s.306). Toplumsallaşmanın başladığı ilk yer aile olduğu gibi eğitimin de ilk başladığı yer ailedir. Dolayısıyla çocuklar anne ve babalarından ne görürlerse o davranışlarda bulunacaklardır ve o davranışları doğru olarak kabul edeceklerdir. Aile de eğitim almayan bir çocuğun sonradan davranışlarını değiştirmek, onu erdemlerle donatmak oldukça zorlaşacaktır. Çocuklara konuşma adabı, hal ve hareket adabı, yeme- içme adabı ve anne- baba ile iletişim kurma adabı da kazandırılmalıdır (Kınalızâde, 2017, s.327). Çocuklar eğitilirken iyilikler övülmeli ve kötülükler kınanmalıdır, çocuklara iyi davranışlarda bulunan kimseler örnek gösterilmelidir. Böylelikle çocuklar somut örneklemelerden yola çıkarak iyilikler ve kötülükler hakkında bilgi sahibi olabilirler. Çocuklara her zaman doğru söylenmesi, hiç bir zaman anne ve babadan bir şey saklanmaması gerektiği öğretilmelidir. Çocuklar cömertliğe alıştırmalıdır. Eşyalarını arkadaşları ile paylaşması sağlanmalıdır. İnsanlara yardım etme bilinci kazandırılmalıdır. Çocuklar kılık kıyafet konusunda da eğitilmelidirler, kendilerine yakışan ve yaşlarına uygun olan bir giyim tarzı benimsemelidirler. Çocuklara her zaman nefis, mükemmel yiyecekler yedirilmemelidir, çocuk önüne ne konulursa onunla yetinmeyi bilmelidir ve güzel olmamış ben bunu yemem demek yerine her yemeği yemesi sağlanmalıdır. Çocukların uyku konusunda da eğitilmesi önemlidir, çocukların gece uyuyup, sabah olduğunda güne erken ve verimli başlamaları sağlanmalıdır. Gece oyun oynayan, gündüz ise akşama kadar uyuyan bir çocuk doğru bir şekilde yetişmeyecektir. Gece ve gündüz ayrımı çocuğa kazandırılmalıdır. Her çocuğun mutlaka yetenekli olduğu bir alan vardır bu alanlar keşfedilerek çocuklar sanata yönlendirilmelidir, böylece çocukların kötü alışkanlıklar kazanması önlenecektir. Toplumda her sanat dalına da ihtiyaç vardır. Çocuklara sanat alanında başarılı olduklarında ödül verilmeli ve o alana daha çok bağlanmalıdır. Çocuklara her isteği hemen alınmamalı, sabırlı olması öğretilmelidir (Oktay, 2015, s.84). Büyüklerinin yanında bacak, bacak üzerine atmaması ve uzanmaması, yemek yerken ağzına büyük lokma almaması vb. saygı kuralları ve yemeklerden önce ve sonra ellerin yıkanması, beden temizliği gibi temizlik kuralları da çocuğa kazandırılmalıdır. Görüldüğü gibi çocuk eğitimi bir bütündür ve tüm alanları içerisine almaktadır (Oktay, 2015 s.104).

Anne ve babalar çocuklarına eşit davranmalıdırlar. Örneğin küçük çocuklarına on çikolata alırken, büyük çocuklarına sen artık büyüdün sana beş tane çikolata yeter dememelidir,

aksi halde kardeşler arasında ki bağlar zedelenecektir. Çocuklara yalan söylemek erdemsiz bir davranıştır, yalan söylemeyin dediklerin de önce anne ve babalar yalan söylemeyecektir. Aksi halde çocuklar da nasılsa zor da kaldıklarında annem ve babam da yalan söylüyor diye düşünerek yalan söylemeye yöneleceklerdir. Sigara içmek sağlığa zararlıdır, uyarısında buldukları halde anne ve baba sigara içerse çocuklar da anne ve babasının sözlerini dikkate almayacak ve kötü alışkanlıklara yönelim gösterebileceklerdir. Dolayısıyla aile çok önemli bir kurumdur. Çocuklara bu nokta da eğitim verecek öğretmenlerin vasıfları, yetkinlikleri ve ahlâkı da önemlidir. Ailenin yetiştirmeye çalıştığı çocuk profiline uygun eğitimciler olmalıdır (Oktay, 2015, s.93). Çocukların eğitilmesinde ve terbiye edilmesinde çocukların ruh ve beden bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Ruh ve beden eğitimi de bir bütündür (Oktay, 2015, s.94).

Aile için komşuluk da çok önemlidir. Çünkü komşular aileye bir nevi ayna olmalıdırlar. Erdem sahibi olmayan insanlarla komşuluk ilişkisi kurmaktan kaçınılmalıdır. Çünkü böyle bir komşuluk ilişkisi ailenin de huzurunun bozulmasına sebep olacaktır (Kınalızâde, 2017, s. 299).

3. Toplumun Bir Ferdi Olarak ‘İnsan’

“İnsan”, bazılarının zannettiği gibi “nisyan (unutma)” kökünden değil, “üns” kökünden gelmektedir. Üns ise “insanın başkalarıyla beraber yaşama, başka insanlarla ilişki içinde olma” özelliğini ifade eder (Uysal, 2012, s.522).

İlk bölümde de ifade edildiği gibi insan sosyal bir varlıktır. Yaşamını devam ettirmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için diğer insanlara ihtiyaç duymaktadır. İnsanların birbirlerine yardımcı olmadan yetkinleşebilmeleri beklenemez. İnsanın beslenmesi birleşik yapıdadır, yiyeceklerini doğada hayvanlar gibi hazır olarak bulamazlar. İnsanlar giyinme ihtiyacı da duyar ve insanın kıyafetleri üretim ile elde edilir, hayvanların böyle bir ihtiyacından söz edilemez, çünkü onları hava şartlarında muhafaza eden derileridir ve doğuştandır. Öte yandan insan akıllı ve düşünme yetisi ile de diğer canlılardan ayrılır. Dolayısıyla insanın anlama, bilme ihtiyacı da vardır. Dolayısıyla insanın tek başına var olamayacağı ve ihtiyaçlarını karşılayamayacağı açıktır. İnsan toplumsal hayatta yaşamaya muhtaçtır. Çünkü çok çeşitli ihtiyaçları vardır ve akıl sahibi bir canlı olması sebebiyle ihtiyaçlarını karşılamak kendisine bırakılmıştır. Örneğin beslenme ihtiyacının da en fazla tükettiği ürün ekmek, ekmek olarak soframıza gelene kadar kaç tane aşamadan, kaç elden geçmektedir. Kıyafetlerimiz için kumaşçıya, moda tasarımcıya, terziye ve daha sayamadığımız birçok meslek grubuna ihtiyacımız vardır. Marangoz, fırıncıya; fırıncı; ayakkabıcıya, ayakkabıcı, terziye vb. tüm meslek gruplarını birbirine ihtiyaç duymaktadır. Çünkü insanın ihtiyaçları karmaşık ve çöktür. İnsan akıl sahibi bir varlık olması sebebiyle bilme isteği duyar ve yeni buluşlara imza atar ve insanlık tüm bu buluşların üst üste konulması ile ilerler. Tek bir kişinin başarısından söz edilemez (Kınalızâde, 2017, s.114).

İnsanlar doğaları gereği eşit imkânlarla sahip değildirler, insanların maddi durumları farklıdır. Bazı insanlar daha üst mesleklere yönelirken, bazı insanlar daha düşük mesleklere yönelirler. Hatta bazı insanlar yeterli imkânlarla sahip oldukları halde düşük meslekleri, yüksek mesleklere oranla daha fazla tercih ederler. Zaten bir toplumda herkes aynı işi yapma, herkes aynı meslek dalı ile ilgilenirse insanlar ihtiyaçlarının tamamını karşılayamazlardı. Dolayısıyla farklı mesleklerinde olmasından kaynaklı olarak da toplumda bir düzen, bir arada yaşama, iş birliği ortaya çıkar (Kınalızâde, 2017, s.377). Her meslek grubunda çalışan insanlar ve yaptıkları işler değerlidir çünkü helal yollardan kazanç sağlanmaktadır. Fakat hırsızlık, dilencilik vb. helal olmayan yollardan kazanç sağlamaya çalışmak uygun değildir, değersiz hatta aşağı bir uğraştır (Oktay, 2008, s.115)

İnsan bir arada yaşamaya muhtaçtır, fakat bir arada yaşamının da zorlukları vardır, Bir arada yaşama da problemler baş gösterir. Çünkü insanın ihtiyaçları sonsuz olmasa da arzuları, istekleri sonsuzdur ve insan aşırıya yönelmeye eğilimlidir. Bu durum da insan adaletsiz davranarak diğerlerinin haklarına da el uzatır, her şeye sahip olmak ister, başkalarının üzerinde himaye kurmaya çalışır, insan kendi özgürlüğünü yaşamak uğruna diğer insanların özgürlüklerini kısıtlar. Ve toplum bir süre sonra yaşanılır olmaktan çıkar. Çünkü insanlar arasında rekabet, üstünlük kurma çabası vardır. Bu sorunlar ise iki yolla çözülebilir.

İlk yol sevgidir. İnsanlar arasında sevgi olursa kişi bir diğer üzerinde rekabet kurmak istemez, üstünlük kurmak istemez, hatta kişinin istediği bir nesne, aralarında sevgi bulunan diğer bir kişi tarafından da istendiğinde bile, kişi bu nesneyi cömertçe paylaşır ve bundan mutluluk duyar. Fakat herkesin birbirini sevmesi ve cömert davranışlar sergilemesi beklenemez. İkinci yol ise adalettir. Sevgi ile düzen sağlanabilse toplumlarda adalet ihtiyacı bile duyulmaz, fakat sağlanamamaktadır (Kınalızâde, 2017, s.384). Adalet kişinin hakkına razı olmasının ve başkalarının haklarına saygılı olmasının sağlanmasıdır. Adalet kişinin bir başkasının hakkını alıp ona zulmetmesini engeller Kınalızâde sevgiyi doğal bir birlikteliğe, adaleti ise yapay bir birlikteliğe benzetmektedir (Oktay, 2015, s.77).

“İnsan fertlerinin medeni ve sosyal olmasını ve kötülüklerin ortadan kalkmasını sağlayacak ve hiç kimsenin şehvi arzusunu elde etmek için başkasını engellemeyeceği ve layık olduğu dilekle yetineceği bir yönetim gerekir. Bu toplumsallığın gerçekleşmesini ve fesadın ortadan kalkmasını sağlayan en büyük siyasettir” (Kınalızâde, 2017, s. 378). Siyaset insanların bir arada yaşama zorunluluğunun sonucudur. İnsan gelişme ihtiyacı duyar. Bu gelişme ihtiyacı elbette sadece fizyolojik yönden ibaret değildir, insan ahlâkı ve sosyal olarak da eksik bir canlıdır ve gelişmeye, tamamlanmaya açıktır. Toplumsal hayatın gerekliliği ve sürdürülmesi gerektiğinden devletin, siyasetin kurulması gerekmektedir (Çağrı, 2012, s.62). Siyaseti gerçekleştirmek için üç yoldan söz edilebilir (Çağrı, 2012, s.63).

1. *Yasa*; ilahi kanun, şeriattır, kural koyucudur. İnsan tabiatının bir parçası olarak medenidir ve diğer insanlarla bir arada yaşamak zorundadır.
2. *Para*; toplumdaki iş bölümünü sağlar. İnsanlar arası alışverişlerde adaletin gerçekleşmesini sağlar. Kınalızâde paraya sessiz adil ismini vermektedir.
3. *Hükümdar*; her zaman para ile eşitlik ve adalet sağlanamaz ayrıca bir yönetici ve ilahi kanunun uygulayıcısı gereklidir.

Devletin kuruluşuna bir birlik duygusu aracılık eder (Doğan, 2013, s.205). Devlet insanlar arasında hak ve adaleti gözeterek bu sorunları tamamen ortadan kaldıramasa da en azından minimize etme ve otorite oluşturma açısından gereklidir. Devlet kişilerin hak ve özgürlüklerini güvence altında tutmaktadır fakat bu erdemli olan devletin özellikleridir. Erdemli devlet de bireyler arasında iş birliği ve iletişim hâkim olduğundan dışarıdan gelebilecek olan tehlikelere karşı daha güçlüdür, fakat erdemli olmayan devletin kendi içerisinde de sorunlar olduğundan bu devlet dışarıdan gelebilecek tehlikelere açıktır, kolayca yıkılabilir (Arslan, 2014, s.11). Erdemli devlet tek olmasına karşın, erdemli olmayan devletler çeşit çeşittir. Bunlar cahil devlet, bozuk devlet ve sapık devlet vb. olarak adlandırılabilir (Oktay, 1998, s.358).

Erdemli devlet de bireyler hayır yapmak ve iyilik de bulunmak düşünceleriyle bir araya gelmişlerdir, burada iyilik hâkimdir. Bireyler kendilerini düşündükleri kadar başkalarını da düşünürler, kendileri için istediklerini başkaları için de isterler. Erdemsiz devlet de ise bireyler şer ve fesatlık ile bir araya gelmişlerdir. Burada da kötülük hâkimdir. İnsanın menfaatleri ön plandadır ve sadece kendilerini düşünürler (Uysal, 2012, s.526). Dolayısıyla devletin de iki

türünden bahsetmek mümkündür. Arzu edilen devlet erdemli olan devlettir (Kınalızâde, 2017, s.415). Erdemli devlet insan vücuduna benzetilebilir. İnsan vücudunda birçok organ bulunmaktadır, bu organların hepsi aynı amaç için çalışır ve hepsi bir arada uyum içerisinde çalıştığında kişi sağlıklı olur, Her organın bir gücü vardır ve bu güçler birleştiğinde beden gücü ortaya çıkar. Bu nokta da tek tek insanlar da güçlüdür fakat insanlar güçlerini birleştirdiklerinde ulusal olan daha büyük bir güç açığa çıkar (Uysal, 2012, s.523).

Bu devletten söz edebilmek için de erdem sahibi, ahlâk sahibi bir padişahın bulunması gerekmektedir. Bu padişah halkını dost olarak görür, adaleti temin etmek için uğraşır ve erdem sahibi bir devleti inşa eder burada tam siyasetten bahsedilebilir. Fakat erdemden yoksun olan padişah ise halkını köle olarak görür, halkına zulmeder ve erdemli olmayan bir devleti inşa eder burada ise eksik ve zorbalık siyaseti baş göstermektedir (Oktay, 1998, s.378).

Kınalızâde padişah olmanın gerekliliklerinden ve padişahların özelliklerinden bahseder. Kişi bunları kendisinde bulundurmalıdır. Öncelikle yüksek gayeli olmalıdır. Hedeflerini yüksek koymalıdır ve büyük işler yapma peşinde olmalıdır. İsabetli düşünmelidir, tecrübe sahibi olmalıdır ve kendisinden önceki döneminde tecrübelerinden faydalanmalıdır. Azimli olmalı ve kararlılık göstermelidir, zorluklarla karşılaştığında yılmamalı ve çıkılan bir yolda sonuca ulaşmadan geri dönmemelidir. Olumsuzluklara, kötülöklere karşı sabır ve tahammül gösterebilmelidir. Acele işler yapmamalıdır. Zengin olmalıdır fakat israf a yanaşmamalıdır. Uygun asker ve itaat eden halkı olmalıdır aksi halde kendisini dinletemez. Yüksek bir soyu olmalıdır. Yüksek soylarda uyum, söz birliği daha fazla sağlanmaktadır. Zeki ve akıllı olmalıdır, üstün gayret göstermelidir (Uysal, 2012, s.529).

Kınalızâde halk ile padişah arasındaki iletişim de halkı bedene, yöneticiyi de doktora benzetmektedir. Burada kopuk bir ilişki değil, tam tersine iç içe bir ilişkiden bahsetmektedir. Bedenin sağlığından doktor sorumludur ve beden de ortaya çıkacak en küçük bir hastalığı, daha büyük bir hastalığa yol açmadan önlemesi gerekmektedir. Padişah da aynı şekilde toplumda ki düzenden sorumludur, halk arasında ortaya çıkabilecek en küçük huzursuzluğu bile ortadan kaldırarak daha büyük huzursuzlukların, kargaşaların önüne geçmelidir (Doğan, 2013, s. 205). Ayrıca padişah, halkı için ayrıca bir örnek teşkil eder. Halk padişahlarında gördükleri davranışlarda bulunacaklardır. Kınalızâde toplumdaki kargaşa, kaos ve anarşiden mutlaka kaçınılması gerektiğinin altını çizer, huzurlu ve düzenli bir topluma işaret eder. Devlet de anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması için siyaset ve devlet başkanı yani padişah gereklidir (Demirci, 2012, s.545).

Padişahın mutlaka gözetmesi, koruması gereken kanunlar da vardır. Herkese eşit muamele yapılmalıdır, aksi halde halk da isyanlar çıkar ve toplumda ki düzen bozulur, Herkese hakkı olan iyilik ve itibar verilmelidir. Bir karar verirken mutlaka toplumu ile iletişim kurmalı ve onlara danışmalıdır, halkını dostları ve sevdikleri olarak görmelidir (Kınalızâde, 2017, s.446). Burada ahlaki değerlere sahip, erdemli bir padişah söz konusudur ve halkını da bu değerler çerçevesinde yönetmektedir. Padişah davranışları ile de halka örnek olmalıdır. Çünkü halk padişahlarından gördükleri davranışlar da bulunacaklardır. Padişahın görevi adaleti sağlamak iken, kendisi adil değilse toplumda adaleti gerçekleştiremeyecektir.

Kınalızâde padişahların hangi özellikleri kendilerinde barındırmaları gerektiğini anlatırken, aynı zaman da tarihten de örnekler vermektedir. Osmanlı devletinde erdemli birçok siyasetçinin bulunduğu altını çizmektedir ve onların örnek alınması gerektiğini ifade etmektedir (Çağrı, 2012, s.66). Çünkü bir toplumda düzen sağlanırsa, adalet hâkim olursa o toplum aynı zamanda da mutlu bir toplumdur. Toplumda ki mutluluk da siyasi bir düzene bağlıdır. Ahlaki özne olarak "insan" bölümünde mutluluğun hem bireysel hem de toplumsal

olduğundan da bahsedilmiştir. Dolayısıyla ahlâk ve siyaset iç içedir. “Ahlâk güzel davranışların sebeplerini bilme kudreti ile iyi şeyleri insan için meleke haline getirirken, siyasette halk için iyi olan işlerin bilgisini, bu bilginin onlara kazandırılmasını ve korunmasını sağlar” (Türer, 1992, s.87). Dolayısıyla Kınalızâde de ahlâk ve siyaset iç içe olarak ele alınmıştır. Ancak ahlâklı bireylerin, siyaset ile uğraşabileceğinin altı çizilmiş ve siyasetin ahlâkı içermesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Kınalızâde insanı öncelikle birey olarak ele almaktadır, bireyin arzuları, iştahları, yetenekleri, talepleri bulunmaktadır. Dolayısıyla ahlâk insana ait olan bir olgudur. İnsan iyi olan eylemlere yönelmeli ve kötü olan eylemlerden kendisini uzak tutmalıdır. İnsan da temel olarak dört huyun bulunduğu ifade edilmiştir. Bunlar hikmet, yiğitlik, iffet ve adalettir. Bu huylar aynı zamanda insanın kazanması gereken temel erdemlerdir ve itidal noktasına işaret eder. Bu erdemlerin aşırılıkları ve eksikliklerinden uzak durulmalıdır. Ayrıca adalet daha üst bir nokta da ifade edilmektedir. Hikmet, yiğitlik ve iffeti kendisinde toplayan kişi adil olacaktır ve adalet burada kendisini gösterecektir. İnsan kendisini bir ahlaki özne olarak inşa ettiğinde hikmet, yiğitlik, iffet ve adalet erdemlerini kendisinde topladığında bir aileye ihtiyaç duyacaktır. Çünkü insan sosyal bir varlıktır ve ihtiyaçları bütünlüklü bir yapıdadır. Dolayısıyla insanın ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilmesi beklenemez. İnsan toplumun en küçük yapı taşı olan aileyi oluşturmaktadır. İnsanın ailenin bir üyesi olarak çeşitli görevleri, vazifeleri ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklar aileden başlayarak topluma geçecektir. Aile, Kınalızâde de önemli bir kurumdur. Çünkü birey ailesinde nasıl bir yaşam sürerse, vazifelerinin ne kadar farkında olur ve eyleme geçerse aynı şekilde toplumda da bu şekilde davranacaktır. Dolayısıyla çocukların yetiştirilmesi de büyük bir sorumluluk işi olarak kendisini göstermektedir. Son aşama da birey artık toplumun bir ferdidir. Devlete ve diğer insanlara karşı vazifeleri vardır. Toplum da düzeni sağlayan ve insanları aradığı, talep ettiği mutluluğa ulaştıran, hakları güvence altına alan kurum devlettir. Kınalızâde devletin de erdemli bir devlet olması gerektiğinin altını çizer ve bunun için de erdemli bir yöneticiye ihtiyaç duyulmaktadır. İfade edildiği üzere bireyden aileye, aileden de topluma geçiş söz konusudur. Devlet bu nokta da büyük ailedir. Aile ahlâkından sonra devlet ahlâkı gelmektedir. Aile de etkin rol oynayan kişi babayken, toplumda etkin rol oynayan kişi devlet başkanıdır. Dolayısıyla siyaset ahlâkı içermelidir. Günümüzde yaşanan sorunlar ahlâk ve siyasetin ayrı alanlar olarak görülmesinden dolayı yaşanmaktadır. Bizim ahlâktan kopmayan, tam tersine ahlâk ile bağlarını kuvvetlendiren bir siyaset anlayışına ihtiyacımız vardır. Ahlâk mikro siyasettir, siyaset ise makro ahlâktır. Ahlâk ve siyaset arasında sıkı bir ilişki ve iletişim bulunması gerekmektedir. Bu noktada Kınalızâde tarafından kaleme alınan “Ahlâk-ı Alai” adlı eser bize güzel bir örnek sunmakta ve ahlâk ile siyasetin birbirinden ayrı düşünülmeceğinin altını çizerek, bağlantıları kuvvetlendirmektedir.

Kaynaklar

- Arslan, H. (2014). Kınalızâde Ali Efendi'de ahlâk ve din ilişkisi. *İ. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 49-65.
- Çağrı, M. (2012). Kınalızâde'de siyaset ahlâkı. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.57-71). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Demirci, F.(2012). Devlet adamlarına iki nasihat örneği: Kınalızâde Ali Efendi ve Machiavelli. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 535-547). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Doğan, C. (2013). 16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı siyasetname ve ahlâknâmelerinde ibn haldûnizm: Kınalızâde Ali Efendi, Kâtip Çelebi ve Na'imâ örnekleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 27, 197- 214.
- Kınalızâde (2017). *Ahlâk-I Alai*. (Sad. Murat Demirkol). Ankara: Fecr Yayınları.
- Nasıreddin T. (2005). *Ahlâk-ı Nasiri*. (Çev. A. Vahap Taştan, Hâbil Nazlıgöl). Ankara: Fecr Yayınları.
- Ocak, H. (2012). Kınalızâde Ali Efendi' de mutluluk ahlâkı kavramının felsefî temelleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 115-136.
- Oktay, A. S. (2008). Kınalızâde Ali Efendi ve iş ahlâkına ait temel ilkeler. *İş Ahlâkı Dergisi*, 2, 105-119.
- Oktay, A. S.(2015). Kınalızâde Ali Efendi'nin ahlâk ilmi ve ahlâk terbiyesi hakkındaki görüşleri. *Son dönem Osmanlı ahlâk terbiyecileri ve ahlâk terbiyesi*. İstanbul: Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 80.
- Oktay, A.S.(2002). Kınalızâde Ali Efendi'nin hayatı ve Ahlâk-I Alai isimli eseri. *Divan*,185-232.
- Oktay, A.S. (1998). Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-I Alai. *İstanbul*, 1-435.
- Özçelik, D. (2019). *Aristoteles ve Kınalızâde Ali Efendi'de adalet* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, H. (2012). Ahlâk Olgusunda Kınalızâde'nin yeri. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.397-40). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları
- Taşkın, S. (2017). *Aristoteles ve Kınalızâde Ali'nin ahlâk anlayışlarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Türer, C. (1992). Kınalızâde'de mutluluk. *Felsefe Dünyası*, 30, 80-90.
- Uysal, E. (2012). Kınalızâde'nin siyaset felsefesi. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 520-533). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Yaran, C. S. (2012). Kınalızâde'de nefis teorisi ve erdem etiği. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 219-229). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.

**Modernisation in the Tanzimat Period and the Ottoman Empire:
An Analysis of the Tanzimat Edict within the Scope of the Modern State**
Tanzimat ve Osmanlı'da Modernleşme: Modern Devlet Ekseninde Tanzimat Fermanı'nın Analizi

Yusuf ÇİFCİ¹

Makale Bilgisi/ Article Information	Kaynakça Bilgisi/ Citation Information
Geliş/ Received: 16.12.2019 Kabul/ Accepted: 25.12.2019 Yayın/ Published: 31.12.2019	Çifci, Y. (2019). Modernisation in the Tanzimat period and the Ottoman Empire: An analysis of the Tanzimat Edict within the scope of the modern state. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi</i> , 2(2), 14-24.
Araştırma makalesi/ Research article Doi:	Çifci, Y. (2019). Tanzimat ve Osmanlı'da modernleşme: Modern devlet ekseninde Tanzimat Fermanı'nın analizi. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi</i> , 2(2), 14-24.

Abstract

The Tanzimat Edict (Imperial Edict of Reorganisation) is a turning point in the history of the Ottoman Empire. It is considered to be the first official step of the attempts to become a modern state. A formal process was initiated with this edict and, within this context, the empire started to change the imperial structures and institutions and devoted considerable efforts to create a Western-style organisation. On the other hand, turning towards the West with the declaration of the edict, the Ottoman Empire ultimately found itself in a structural and cultural dilemma. It can be stated that actions for modernisation within the Empire were not a grassroots internal dynamic; rather, they were results of the insistence of the Sultan along with the pressure and encouragement by external dynamics. Developments in Western societies proved fatal for the traditional state with a chain of industrial, political and philosophical revolutions. Afterwards, replacing the traditional state, the concept and practice of the "modern state" were imitated by many other states including the Ottoman Empire. In this respect, with the dynamics of modernisation, traditional values acting as the sources of legitimacy in the traditional state were supplanted by modern ones. God is no longer the source of legitimacy; subjects have been replaced by citizens and law has been the cornerstone of the modern state. Mahmud II laid the social and structural foundations of the Tanzimat Edict, but the edict itself was declared during the reign of Abdülmecit I. The edict occupies a significant position within the theory of the modern state because it is a product of a period in which the Ottoman Empire shifted towards the axis of a modern state. The present study examines the historical and sociological conditions setting the scene for the Tanzimat Edict, the social and political structure altered by the edict and the impacts on the social and political context of the Empire.

¹ Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD, Dr. Öğretim Üyesi

y.cifci@alparslan.edu.tr

0000-0001-6453-0084

Keywords: Modern State, Modernisation, Tanzimat Edict, Ottoman Empire, Change.

Öz

Tanzimat Fermanı, Osmanlı İmparatorluğu'nda bir kırılma noktasıdır. Ferman, modern devlet olma girişimlerinin resmi olarak ilk adımı sayılmaktadır. Bu fermanla birlikte formal bir süreç başlamış ve bu bağlamda imparatorluk mevcut sistemi içindeki yapı ve kurumları birer birer değiştirmeye başlamış ve Batı tipi bir organizasyon oluşturmak için pek çok emek sarf etmiştir. Diğer yandan fermanla beraber Batı'ya açılan Osmanlı İmparatorluğu, nihai manada hem yapısal hem de kültürel bir ikiliğe girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde modernleşme eylemlerinin toplumdan gelen bir iç dinamik olarak değil de padişahın ısrarı ve dış dinamiklerin baskısı ve teşviki sayesinde oluştuğu söylenebilir. Batı toplumlarındaki gelişmeler geleneksel devletin boğazına sinai, siyasi ve de felsefi devrimlerinden oluşan bir olgular zincirini bağlamış ve onu sonlandırmıştır. Geleneksel devlet yerine ikame edilen "modern devlet" kavramı ve pratiği ise, sonraki süreçlerde, Osmanlı Devleti gibi diğer pek çok devlet tarafından taklit edilmiştir. Bu bağlamda modernleşme dinamikleri ile birlikte geleneksel devlette meşruiyetin kaynağı olan geleneksel değerler yerini modern değerlere bırakmıştır. Artık meşruiyetin kaynağı Tanrı değildir, tebaanın yerini vatandaş (yurttaş) almıştır ve hukuk, modern devletin mihenk taşı haline gelmiştir. Tanzimat Fermanı'nun toplumsal ve yapısal temellerini II. Mahmud atmış ancak, ilanı I. Abdülmecit zamanında gerçekleşmiştir. Tanzimat Fermanı modern devlet teorisi içinde belirgin bir konum teşkil etmektedir. Çünkü ferman Osmanlı İmparatorluğu'nun modern devlet eksenine doğru kaydığı bir dönemin ürünüdür. Bu çalışmada modern devlet teorisi ekseninde Tanzimat Fermanı'nı hazırlayan tarihsel-sosyolojik koşullar, Tanzimat Fermanı ile değişen toplumsal ve politik yapı ve Tanzimat'ın Osmanlı toplumsal ve politik ortamında yarattığı etkiler mercek altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modern Devlet, Modernleşme, Tanzimat Fermanı, Osmanlı İmparatorluğu, Değişim.

Introduction

For the most part of its traditional periods, the Ottoman Empire had been a "dominant power", stood against the West in the 15th, 16th and 17th centuries and maintained its state philosophy. Having its unique government structure and organisation in the stated periods, the Empire interacted with the West for the first time during the Tulip Era (Ahmet III) and considered having more moderate relations with Western states. Losing its status as a "dominant power" in the global scene following this period, the Empire embarked on a quest to attempt to restore its former dominance. Meanwhile, the changes brought about by the industrial (England), political (France) and philosophical (Germany) revolutions in the West necessitated an "automatic" restructuring of the West. Addressing this necessity, the West has supplanted the Ottoman Empire as the "dominant power" in the global scene in the 18th and 19th centuries. Getting its share from this chain of revolutions (industrially, politically and philosophically), the Empire, like many other states, strived to become a part of this chain.

This chain of revolutions in the West contributed to the decline and fall of the traditional state models while conceiving the concept of "the modern state". This concept, as it was the case for the Ottoman Empire, improved the "imitative" skills of states that were modernised relatively later. One of the examples of the said imitation or, in other words, efforts for modernisation in the Ottoman history is the Tanzimat Edict. Also known as the Supreme Edict of Gülhane in the literature, the edict aimed to create an "Ottoman society" inclusive of all ethnic backgrounds from Azeri to Persian, from Turkish to Kurdish, from Muslims to non-Muslims. The reason for this aim is that in the pre-Tanzimat period, many material values (weapons, industrial tools, chemicals, drapery, shoes) had already been imported from the West; however, the need for an intellectual background for this chain of phenomena was understood with the Tanzimat Edict.

The Tanzimat Edict does not consist of legal regulations that may lead to many changes in the Empire's unique system of government but paves the way for such legal regulations. These regulations implemented with the edict created a duality within the existing system rather than creating an "Ottoman society". It can be claimed that the said duality occurred because all the changes in the Ottoman Empire were in the form of mere improvements because the regulations following the edict did not produce significant changes in the system but made additions to the old one. In this respect, the present article studies the Tanzimat Edict based on the Western dynamics suffocating the traditional state with a "chain of phenomena" and bringing about "the modern state". The objective of the study is to find answers to the question of what changed with the Edict of Tanzimat. In this regard, one first needs to position the edict historically and sociologically.

Tanzimat and Modernisation: Positioning the Tanzimat Edict² in the Theory of the Modern State

The Tanzimat Period starts with the declaration of the Supreme Edict of Gülhane on 3 November 1839 and lasts until 1876. While the concept of "Tanzimat" (reorganisation) denotes a total shift and restructuring of the Turkish political, administrative, economic and social life (Eryılmaz, 1992, p. 91), the word itself means "organisation", "regulation", "structuring" and "reorganisation" (İnalçık, 1964, p. 611). There are many interpretations regarding the quality of the Tanzimat Edict. However, the general assumption is that the edict is a *charte* (charter) promising a change in the relationship between the authorities of the sovereign himself and the rights of the people rather than a constitution, law or contract (Berkes, 1978, p. 208). From this point of view, it can be said that the edict did not pave the path to liberty but merely admitted the existence of this path. However, even this was sufficient for the edict to be also called *Tanzimat-ı Hayriye* (Auspicious Regulations). In this regard, in order to find a comprehensive answer to the question of what changed with the Tanzimat Edict, one needs to analyse the impact and reign of Mahmud II, who laid the ground for the declaration of the edict.

Background of the Tanzimat Edict: The Initiative Role of Mahmud II

The institutions and the social structure in the Ottoman Empire in the classical age saw a dramatic change in the period from the Peace of Zsitvatorok³ of 1606 to the Treaty of Kuchuk-Kainarji⁴. The "classical institutions" continued to exist formally in this period, but their functions and content changed significantly. Therefore, the changes and transformations within the Ottoman Empire in the 19th and 20th centuries are mostly the results of the developments in the 17th and 18th centuries (Şahin, 2006, pp. 223-237). In this context, it can be argued that the

² Many events and conditions are considered to be the genesis of modernisation and the shift towards a modern state in the Ottoman Empire. The start of the Tulip Era or the signature of the Charter of Alliance (*Sened-i İttifak*) are some of the examples. However, the reason behind the decision to take the Edict of Tanzimat as the starting point as regards to the modern state in the present article is that it studies the "modern state" based on the said edict.

³ The Peace of Zsitvatorok is a treaty signed between the Ottoman Empire and Austrian Empire on 11 November 1606. The Ottoman Empire and the Austrian Empire were exhausted after a 15-year war. The peace was restored with the signature of the treaty by Sultan Ahmet I and Archduke Matthias on behalf of Austria at the place where the Zsitva River flows into the Danube.

⁴ The Treaty of Kuchuk-Kainarji (Küçük Kaynarca) is the treaty signed between the Ottoman Empire and the Russian Empire, ending the Russo-Turkish War of 1768-1774 and leading to considerable territorial losses for the Ottoman Empire. The name comes from the town in Southern Dobruja where it was signed.

foundations of the Tanzimat Edict were formed in two and a half centuries. On the other hand, the orientation towards the west and the ideas of Westernisation are attributed to the Tulip Era⁵ in many Turkish and other sources. It is stated that the relationships with the West shifted from hostility towards neighbourliness after the Tulip Era.

The declaration of the Tanzimat Edict, a turning point in the general characteristics of the Ottoman Empire, was not easy. The acceptance and declaration of such a document took around 250 years for the Empire. Even though there were many material reforms undertaken in this period, the necessity of changing intellectual aspects was realised much later. Furthermore, many material and intellectual reforms were not accepted and not considered to be legitimate as they were not considered to be suitable for the culture and traditions of the society. In fact, it is known that Selim III was killed during the revolt following the new attempted military structure called the New Order (*Nizam-ı Cedid*) (Suad, 2010, p. 84).

The sultan responsible for the sociological infrastructure and the content of the Tanzimat Edict was Mahmud II. It is known that the Empire was suffering from many “crises” following his accession to the Ottoman throne. In fact, believing that these crises would be overcome with modern structures and organisations, Mahmud II continued on the process halted after Selim III. He started by abolishing the Guild of Janissaries, revolting against the Empire and, in this context, the central authority at every opportunity. When his actions are considered within the framework of the modern state; it is seen that the elements that are against the indivisibility, continuity and illimitableness of sovereignty, which are the features of the modern state, are eliminated. From this point of view, it can be argued that during his reign, Mahmud II endeavoured to form a central government and administration.

After acceding to the throne, Sultan Mahmud II waited for a period of around 15 years (1808-1826) for the sociological base to become more accommodating to the abolition of the Guild of Janissaries. In this context, it must be borne in mind that he appointed people close to him to important offices within the Guild of Janissaries as well as to the offices of Shayk al-Islam, Serasker and qadis near Istanbul (Yıldız, 2009). First of all, Mahmud II internalised the abolition of the Guild among the public and, as a result, declared “a state of emergency” in 1826 and officially abolished the Guild, showing it as the reason behind recent military failures, revolts in the Empire and all other negative developments. The Eşkinçi Guild, meetings of which started even before the abolition of the Guild of Janissaries, and then the *Asakir-i Mansure-i Muhammediye* (Victorious Soldiers of Muhammad) were established in place of the Guild, constituting certain efforts to form a “modern state army” under the supervision of the Imperial Court.

In this new central army founded after 1826 and for which training was conducted vigorously, the policy was mandatory conscription in place of the Guild of Janissaries and, in this context, the army was a vital element as it formulates the dynamics of the modern state for the objectives of creating “an Ottoman people” and an “awareness of being Ottoman”. However, the presence of many religions and ethnic origins within the empire halted this

⁵ The Tulip Era is the period in the history of the Ottoman Empire starting with the signature of the Treaty of Passarowitz with Austria in 1718 and ending with the mob uprising instigated by Patrona Halil in 1730. The era corresponds to the reign of Ahmet III, with Nevşehirli Damat İbrahim Pasha acting as the Grand Vizier. It is also known as a “period of pleasure and indulgence”. The name given to the period comes from the tulip flowers raised in Istanbul at the time and later becoming a craze in the world. The era is included in the Period of Decline of the Ottoman Empire. The Tulip Era is also known as the first step towards Westernisation in the literature.

process of central structuring and significantly decreased its approval rates. Upon looking at the documents, information and developments particularly in the military domain from before 1839, one can see the Ottoman Empire attempting to acquire the monopoly of legitimate violence (Weber, 1996, p. 132) with the arguments of mandatory conscription and central army. In this respect, it can be argued that the foundations of the monopoly of violence, the cornerstone of the modern state, was laid during the reign of Mahmud II.

During the process of transition to mandatory conscription, many people were conscripted at a very young age. The cases of mass circumcisions of recruits, conscription by brute force, rebellions in provinces resisting conscription and the attempt to clear “the weeds” (Bauman, 1996) from Istanbul and the Empire shows that the state initiated a process of creating a homogeneous people. In this context, almost every guild (Guild of Janissaries, Guild of Djebedjis, *Deli* troops, Guild of Mamelukes, Yamaks of Bosphorus, idle men in Istanbul, Guild of Gardeners, boatmen, porters, fruit sellers, the Bektashi Guild etc.) and even dogs (!) were affected by the actions of the modern state to, as Bauman indicates, clean up the weeds and to conduct social engineering in the 1830s. In other words, all these people having a role in society in any way felt the impact of the shift in the Ottoman Empire towards the modern state. As it is known, the Guild of Janissaries and Bektashis were abolished and the remaining ones were both abolished and reorganised.

In the process leading to the declaration of the Tanzimat Edict; the problems instigated by Mehmed Ali Pasha, the governor of Egypt, the 1938 trade agreement titled the Treaty of Balta Limani, the nationalist movements in the Balkans and the pressures from the Western states sharing the religious beliefs of the non-Muslim subjects within the Empire were the most effective factors. Under these historical and sociological conditions, the Ottoman Empire shifted towards the “modern state” and, ultimately, was obliged to declare the Tanzimat Edict. In this context, analysing the overall content of the edict and the relationship between its declaration and the impact of Western states might be beneficial to understand the basis of the present study.

Role of Western States in the Declaration of the Tanzimat Edict: Ambassador Canning

Even though the preparation of the Tanzimat Edict seems to be a self-imposed reorganisation in order to get out of the difficult state in which the Ottoman Empire had found itself, the other side of the coin denotes the influence of Western states. Renowned for the variety of religious and ethnic identities within its borders and once praised as a bringer of justice, the Ottoman Empire now faced accusations of injustice. While the world was becoming the stage for a variety of movements arising from the French Revolution, the Ottoman Empire penned the Tanzimat Edict to evoke a sense of being Ottoman. In fact, there is a paradox here. Although the Ottoman Empire declared this edict to create a national conscience and to enact a policy of Ottomanism, the edict accelerated the dissolution of the empire. In light of this, it can be claimed that Western states calculated the dilemma to be caused within the Empire due to the edict and therefore pressured the Empire to declare it.

The preparation of the Tanzimat Edict is based on the impressions of Mustafa Reşit Pasha, a long-standing diplomat of the Ottoman Empire, gathered from diplomatic relations. During his missions, he discussed the main content of the edict with administrators and rulers of foreign countries, especially those of Western states. The person mentoring Mustafa Reşit Pasha in this regard and whom he consulted in particular is Lord Stratford Canning, the British Ambassador to the Ottoman Empire in Istanbul. In fact, the advice of Ambassador Canning regarding the

focus on the safety of life and property formulated the essence of the Supreme Edict of Gülhane (Eryılmaz, 1992, p. 98).

The edict was declared in Gülhane Square, its namesake, by Mustafa Reşit Pasha (3 November 1839). Ambassadors in Istanbul, leaders of non-Muslim communities, ministers, representatives of craftsmen's and tradesmen's associations, ulama and high-ranking government officials were present during its declaration and the edict was officially communicated to allied states (Eryılmaz, 1992, p. 100). The communication of the Tanzimat Edict brought about a fracture for the Ottoman Empire. This fracture, without any doubt, brought the Empire closer to modern values. In this regard, the examination of the relationship between the edict and modern values seems to be necessary to identify its position within the theory of the modern state.

Tanzimat Edict within the Theory of Modern State: Changes and Reflections

The main argument made by the present study is the claim that the Ottoman Empire converged to the model of the modern state with the declaration of the Tanzimat Edict or the Auspicious Edict. To elaborate on this argument, it is necessary to explain the modern state. The concept and practice of the modern state originate from the West and the modern state is not founded upon a natural or spiritual succession as it is the case in the traditional state. The modern state can be regarded as a state structure positioned in contrast with the traditional state.

The modern state has an artificial aspect (Poggi, 2009, p. 116) and has physical, rational and legal features. Based on these characteristics, the modern state can be defined as "the mechanic organisation holding the monopoly of legitimate power and violence (police, army, gendarmes), taking up a determined and limited space on the face of the earth (borders), enjoying a functional structure based on this (bureaucracy), having a single decision-making body and unity as well as a capacity to use this unity in accordance with international rules outside its borders (sovereignty), limited and authorised to the most possible extent with rational laws and constitutions (law), having a single point of belonging (nationality)". Based on this definition, with the Tanzimat Edict, it cannot be argued that the borders were drawn in today's context, that a contemporary construction of sovereignty took place, that violence was monopolised, that a modern bureaucratic structure was formed, that a rational order in accordance with present standards was established or that an awareness of "being Ottoman" was created. However, when analysed in the conjunctural sense, the presence of a tendency towards these phenomena can be claimed.

Upon examining the text of the edict to make references to the legal foundation of the modern state, three aspects come to the forefront: (I) Safety of life and dignity; (II) Justice and equality in taxation; (III) Means and duration of conscription. These three elements can be explained as follows: (I) Safety of life, property and dignity: In modern states, the relationships between the state and the individual are determined by rules. The first condition of these rules is that the state stands at an equal distance to each individual. In this context, this article in the Tanzimat Edict, although not enshrined in laws, deems Ottoman subjects as equals. It must be noted that this item is actually designated for the non-Muslim subjects within the Empire. (II) Justice and equality in taxation: It was indicated in the edict that if the taxman is was not a person of *bona fide*, he would safeguard his own interests and all his actions would be nothing but injustice and cruelty, and that from the moment following the declaration of the edict, each individual would be taxed in accordance with their real estate assets and financial means, that the expenditure for the naval and armed forces of the state as well as other domains would be determined, limited and conducted based on laws (Eryılmaz, 1992, p. 107). In this context, it

can be seen that the basis for legal regulations to eliminate the obstacles regarding the matter of taxation was formed with the edict. (III) Means and duration of conscription: The reforms in the military field since the reign of Selim III and the idea of a new army became stronger in the Tanzimat period. The forced conscription without regarding the marital status of the person had led to many wrong and improper practices. Peaking during the reign of Mahmud II, these practices along with the long, 12-year duration of conscription was greeted with great consternation within the society. From this point of view, it is possible to claim that the Tanzimat Edict moved past these practices and created a margin of application suitable for “human dignity”. As understood from these three aspects, the edict foregrounds the condition of egalitarianism. The edict also paved the way for legal regulations in this matter. Furthermore, it can be argued that mandatory conscription policies in modern states were adopted by the Ottoman Empire in this period. It must also be noted that the conscription practices and the statements and amendments in the text regarding conscription makes mandatory conscription more appealing and acceptable.

Another characteristic of the modern state is bureaucracy. The word “bureaucracy” incorporates the French root “bureau” meaning office and desk jobs and the Ancient Greek suffix of “cratus” signifying administration, governance or inspection (Nişanyan, 2018). Although also present in traditional states, what makes it different from modern state bureaucracy is that the driving force is the sense of responsibility. However, it is known that in modern states, as far as bureaucracy is concerned, technical responsibility substitutes moral responsibility, disregarding spiritual aspects and individuality (Bauman, 1997, p. 66). In this context, it might be reasonable to claim that the Tanzimat Edict was trailblazing. In fact, this “trail” would even pose a threat against the rule of the Sultan in the future. In this regard, according to Mardin, bureaucrats of the Tanzimat period believed that they were the only people who could restore the formal glory of the Ottoman Empire (Mardin, 1996, p. 127).

Even though the complete establishment of a technically responsible modern state bureaucracy was not accomplished with the Tanzimat Edict, it is possible to say that a central bureaucratic power and a new group of bureaucratic elites were created. This new Turkish (Ottoman) elite emerging with Tanzimat, particularly Mustafa Reşit Pasha and those following his example, believed that civilisation was the only way of salvation and saw themselves the only people that are capable of achieving it. Based on this, it can be argued that the phenomenon of the modern state in the Ottoman Empire emerged and flourished with the Tanzimat Edict.

Modern sovereignty is a phenomenon making modern state visible. For this reason, both concepts date back to the same time. In addition, it must be underlined that sovereignty is the primary founding concept of the modern/political/legal formulation process (Akal, 2005, p. 325). Upon analysing the Tanzimat Edict on the basis of the concept and practice of sovereignty, a feature of the modern state, as stated above, one can observe considerable efforts to establish central and semi-national sovereignty. In this context, the endeavours regarding mandatory conscription and central bureaucracy can be evaluated as steps taken in order to acquire the capacity to use sovereignty in a complete and unlimited manner.

A derivative of sovereignty, “borders” constitute another argument regarding modern states. Traditional states do not have strictly determined borders, but they have frontiers. Frontiers denote an area in the peripheral regions of a state where the centre and political authority is either dispersed or weak (Giddens, 2005, p. 73). The borders of a modern state, however, are the boundaries of sovereignty. As much as it is constrained with the rules of international law outside its borders, the modern state retains the right to be the “monopole of

power” within. In this context, even though the Tanzimat Edict does not draw external borders, the Statute for Formation of Province drafted after the edict initiated the process of defining local borders and gradually increased the rates of connectedness to the centre.

Modern states are based on a “monotype people”. While the project for a “monotype people” does not create a problem in the West where the concept of the modern state emerged, it was significantly problematic for many states modernising at a later stage and “imitating” the modern state. Ernest Gellner indicates as follows about the modern state: “The state is the specialization and concentration of order maintenance. The ‘state’ is that institution or set of institutions specifically concerned with the enforcement of order (whatever else they may also be concerned with). The state exists where were order-enforcing agencies, such as police forces and courts, have separated out from the rest of social life. They *are* the state” (Gellner, 2008, p. 74). In this regard, upon looking at the reforms of the Tanzimat period, one can see that a certain kind of specialisation is targeted particularly by public administration reforms. In this context, established in 1838 and separated into two branches in 1854, the *Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye* (the substitute for the court of cassation and the state council) has distinct features. In addition, the *Şura-yı Devlet* (the state council) established in 1860 is one of the examples in this regard.

In Gellner’s words, nationalism is a “parasitic” concept because, as a concept, it is exclusively fuelled by the logic and concept of the state. One cannot talk of borders and therefore of a nation if there is no state. Furthermore, the absence of state means the absence of a nation, therefore, there are no problems between the governing body and the governed. Gellner’s comments on nations are worthy of attention because a person without a nation is a person “without a shadow” because a person without a nation “defies the recognized categories and provokes revulsion” (Gellner, 2008, p. 77). In this respect, the Tanzimat Edict brought about many questions. Indeed, looking from this perspective, the edict can be regarded as a necessity rather than an innovation, because the convergence to the notion of the modern state in which the nation and the state are intertwined would only be possible for a “multi-religious” and “multi-cultural” Ottoman Empire with a superordinate identity of being “Ottoman”. In order to create such an identity, the edict treats non-Muslims, Muslims and all other ethnic identities as the offspring of the same father.

The Tanzimat period also witnessed the standardisation policies in the educational methodology occurring in modern states. In fact, educational institutions, regarded as the places for raising “individuals” for the state and aiming the elimination of all other paradigms other than the status quo within the framework of the modern state, emerged in this period. Some examples in the Tanzimat period are *Mekteb-i Harbiye* (military school), *Mekteb-i Tıbbiye* (medical school) and *Mühendishâne* (school of engineering).

Within the scope of the modern state, the Tanzimat Edict can be evaluated using the concepts of “political participation” and “political unity”. Political participation essentially starts with the divergence of the individual from individualism and integration into the political structure. As for political unity, it is actually an indicator of will. A society cannot attain political unity unless it has a will for existence. The political is an essential concept. The essentialness of the political derives from its determining aspect as a superior criterion (Bezci, 2006, pp. 51-52). Based on this, even though the principal aim of the Tanzimat Edict was not to create political unity, it is still possible to claim that it has caused a fracture on the process of politicisation. The most evident example for this is the description of “an equal individual” partially given by the edict. This scenario of equality depicted by the edict is, without any doubt,

one of the qualities of the modern state. However, another reflection of the modern state can be given as a secular (mundane) lifestyle. In this context, analysing the relationship between the conditions created by the Tanzimat Edict and secularity can be beneficial for comprehending the position of the edict within the theory of the modern state.

Secularity in the Chamber of *Hırka-i Şerif* and the Preservation of the Oath of the Sultan

*Hırka-i Şerif*⁶ (the Holy Mantle) is the name given to the mantle of the Islamic prophet. The Chamber of *Hırka-i Şerif* is the room in the palace where these holy relics are kept. Even though the relics and the chamber are material objects, the meaning and importance attached to them are of spiritual nature. The placement of the Tanzimat Edict in this chamber after its declaration in Gülhane Square by Mustafa Reşit Pasha and the “oath” taken by the Sultan to confirm his allegiance to the text are quite thought-provoking, because the interpretations on the main theme of the text as well as the changes preceding and following the declaration, particularly the establishment of novel educational institutions (*Tıbbiye, Harbiye, Mühendishâne Mektebi*), show that education and other institutions in the Empire are brought closer, either directly or indirectly, to secularism and even positivism, the dominant school of thought of the time (Aksakal, 2010, p. 253). In this context, the “duality” mentioned at the beginning of the present study becomes apparent. This can be indicated as follows: The modernisation and secularisation supported by the holy mantle of the Islamic prophet and a hierarchy of rights protected by an oath positioned with positivist structures and organisation manifest the modern contradiction in which the Ottoman Empire found itself.

Undertaking such reforms in the traditional Empire in which metaphysical elements are still dominant resulted in the strengthening of the said duality. As can be seen, secularity, opposing its fundamental logic, was integrated into metaphysics. In reality, it can be claimed that this process cannot be called secularisation, because secularism is essentially a loss of traditional and cultural identity (Karpas, 2002, p. 81). From this point of view, it can be clearly stated that the Tanzimat Edict is a factor bringing the Ottoman Empire closer to the modern state.

When all these arguments are taken as the reference point, a confusion arises the relationship between the concept of the modern state and the Tanzimat Edict arises, because the modern state is based on reason. The existence of the modern state is recognised through laws and its limits are determined in the same way. Weber indicates that the modern state is a political organisation with a constitution and a legal code based on reason, founded upon reasonably articulated rules and laws (Weber, 1985, p. 14). Based on this, it can be argued that the sense of freedom expressed and given by the edict as well the inspiration for the establishment of the constitutional monarchy provided by it gave the main motivating aspect of the edict and carry significant meaning in this respect. However, it should be noted that the preservation of the text in the chamber of the holy mantle and the fact that the Sultan was only bound by an oath are not characteristic of an order founded upon reason.

⁶ *Hırka-i şerif*, is the name given to the mantle of Prophet Muhammed. There are two mantles in Istanbul. One of them is preserved in the Chamber of the Mantle of Felicity (*Hırka-ı Saadet*) in Topkapı Palace. It is also known as *Bürde-i Saadet* and considered to be one of the symbols of the caliphate. The other one was once given to Uwais al-Qarani and inherited through generations to this day; it is now preserved at the *Hırka-i Şerif* Mosque (Mosque of the Holy Mantle) in Fatih.

The concept of “development” and modernisation are used synonymously in all theories of modernisation. Development can be defined as the “progress” of a society arising from its inherent social, political and economic dynamics. In this context, modernisation signifies a progression within the developmental process and a substantial change in the course of development (Çetin, 2007, p. 171). From this point of view, it can be stated that the Ottoman understanding of modernisation did not stem from its own internal dynamics.

There is no place in the world where the criteria of modernity are fulfilled while total modernisation is accomplished. It is not possible for everything within a place to modernise with the same pace and at the same rate, because the concept of modernisation arose with the Industrial Revolution and has spread into other regions in the world. However, the modernisation paces among the parts of society in the West are almost equivalent. As far as all other non-Western societies are concerned, one part of the society can be regarded as the driving force of modernisation. This can be the state itself, a leader, the army, bureaucracy or any other part of the society. In this context, it can be argued that the Ottoman modernisation found itself in a crisis as it started in the military but was not able to spread into other social aspects (Çetin, 2007, p. 171). Upon looking at the Tanzimat Edict, it can be observed that the modernising power is in the hands of the states. The state (the Sultan) delegated this power to the “bureaucratic” class with this edict. In fact, as stated by Eryılmaz, Mustafa Reşit Pasha, the most influential person in the formation of the Tanzimat edict, rose from the ranks as a new intellectual (a driving force).

Conclusion

The dominant intellectual patterns and frameworks in the Ottoman Empire went through considerable changes with the declaration of the Tanzimat Edict. From that day forward, the focus was on the concepts of human dignity and equality and, in this context, people were started to be seen as equals before judicial institutions, bureaucracy and the Sultan, the head of state. This aspect can be derived from the articles of the edict concerning non-Muslims and Muslims.

Upon being examined within the framework of modernity, modern structures and institutions and the modern state, the Tanzimat Edict can be regarded as a point of reference. Even though the initial bases of the edict were on equality, the edict, as a physical expansion, rendered reforms of the other parts of the social and political structure legitimate. In this context, the edict was considered to be the basis for all other consequent reforms and acted as a breaking point for the Ottoman Empire.

Regarded as an absolute monarchy for around six centuries since its foundation, the Ottoman Empire decided with this edict that making changes would not harm its traditions and that values can be preserved during the course of this change. The Empire admitted that the individual, although fractional when compared to the weight of the *parens patriae* that is the state, had significance and tried to preserve the hierarchy of rights, even though it attempted to do so by means of an “oath”. In this context, it can be claimed that the Tanzimat Edict has an important place within the theory of the modern state.

In conclusion, this text, the first step towards the construction of the monopoly of legitimate violence that is one of the key features of the modern state, the spread of sovereignty to the every aspect of society, the rights protected by law, the attempts to create a consciousness of being “Ottoman” (nation), a technically responsible bureaucracy and a constitution, does not

answer to the question of what has changed. However, it is crucial as it evokes the consciousness of change among both the society and the Imperial Court.

Bibliography

- Akal, C. B. (2005). *İktidarın Üç Yüzü*. Ankara: Dost.
- Aksakal, H. (2010). Türk Modernleşmesinin Ambivalat Doğası: Modernleşme, Milliyetçilik, Medeniyet İlişkisi Üzerinden Türkiye'yi Okumak. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, Vol. 2, No, 1.
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu-Batı.
- Bezci, B. (2006). *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi Modern Devletin Müdafası*. İstanbul: Paradigma.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa Koyucular ve Yorumcular*. Trans. Kemal Atakay, İstanbul: Metis.
- Bauman, Z. (1997). *Modernite ve Holocaust*. Trans. Süha Serthabiboğlu, İstanbul: Sarmal.
- Bolat, B. S. (2005). Fransız İnkılabının Türk Modernleşme Sürecine Etkileri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi: Vol:6, Number 1*.
- Çetin, H. (2007). *Modernleşme Krizi - İdeoloji ve Ütopya Arasında*. Ankara: Orion.
- Eryılmaz, B. (1992). *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*. İstanbul: İşaret.
- Giddens, A. (2005). *Ulus Devlet ve Şiddet*. Trans. Cumhur Atay, İstanbul: Devin.
- Gellner, E. (2008). *Uluslar ve Ulusçuluk*. Trans. Büşra Ersanlı ve Günay Göksu Özdoğan, İstanbul: Hil.
- Karpat, K. H. (2002). *Osmanlı Modernleşmesi*. Ankara: İmge.
- Mardin, Ş. (1996). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. Trans. Mümtaz'er Türköne vd., İstanbul: İletişim.
- Nişanyan, S. (2018). *Nişanyan Sözlük - Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. İstanbul: Liber.
- Poggi, G. (2009). *Modern Devletin Gelişimi*. Trans. Şule Kut & Binnas Toprak, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Suad, A. (2010). *Osmanlı Padişahları ve Büyükleri*. Ankara: Tutku.
- Şahin, M. (2006). Osmanlı Yöneticilerinde Zihniyet ve Batılılaşmanın Başlangıcı. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi: Vol. 26, Number 3*.
- Yıldız, G. (2009). *Neferin Adı Yok*. İstanbul: Kitabevi.
- Weber, M. (1985). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, İstanbul: Hil.
- Weber, M. (1996). *Sosyoloji Yazıları*, Trans. Taha Parla, İstanbul: İletişim.

Marmaray İstasyonlarında Yer Alan Bilgilendirme Grafiklerinin İncelenmesi*

Investigation of Information Graphics in Marmaray Stations

Ömür MERT¹

Makale Bilgisi/ Article Information	Kaynakça Bilgisi/ Citation Information
Geliş/ Received: 19.09.2019 Kabul/ Accepted: 10.11.2019 Yayın/ Published: 01.07.2019	Mert, Ö. (2019). Marmaray istasyonlarında yer alan bilgilendirme grafiklerinin incelenmesi. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi</i> , 2(1), 25-37.
Araştırma makalesi/ Research article	Mert, Ö. (2019). Investigation of information graphics in Marmaray stations. <i>Maarif Mektepleri International Journal of Social and Humanistic Sciences</i> , 2(1), 25-37.

Öz

Bilgilendirme tasarımı, şehirlerin büyümesi ve gelişmesi ile önemli bir konuma sahip olmaktadır. Ülkemizde 2008 yılından sonra ifade edilmeye başlanılan bilgilendirme tasarımı, özellikle toplu taşıma araçlarındaki kullanımları daha da artmaktadır. Birçok alanı içinde barındıran bilgilendirme tasarımları toplu taşıma araçlarını kullananların gitmek istedikleri yere kolaylıkla ulaşmasını sağlamaktadır. Bu çalışmada bilgilendirme tasarımı uygulama alanlarından biri olan Yönlendirme ve İşaretleme Tasarımının (Wayfinding & Signage Design) ülkemizde bulunan raylı sistem hatlarındaki önemine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Bu araştırma, İstanbul raylı sistem hatlarından birisi olan Marmaray istasyonlarında yer alan bilgilendirme tasarımı ürünlerini kapsamaktadır. Bu bağlamda Marmaray istasyonlarında yer alan bilgilendirme tasarımlarının günümüz durumlarını ortaya çıkarmak için ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Grafik Tasarım, Görsel İletişim, Bilgilendirme Tasarımı, Yönlendirme ve İşaretleme Tasarımı

Abstract

Information design has an important position with the growth and development of cities. Information design, which started to be expressed after 2008 in our country, increases the usage practices especially in public transportation vehicles. The informational designs, which include many areas, enable public transport users to easily reach where they want to go. In this study, it is aimed to draw attention to the importance of (Wayfinding & Signage Design) which is one of the application areas of information design. This research covers the information design products included in the Marmaray surveys, which is one of the Istanbul rail system lines.

* "İstanbul Marmaray Raylı Sistem İstasyonlarının, Bilgilendirme Tasarımları Açısından Değerlendirilmesi" Yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹Beykent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, DSÜ. Öğretim Görevlisi

 omurmert25@gmail.com

 0000-0002-4510-7077

In this context, the information designs in Marmaray stations are discussed in order to reveal the present situation.

Keywords: *Graphic Design, Visual Communication, Information Design, Orientation and Marking Design*

Giriş

Kentler geliştikçe farklı sebeplerden oluşan demografik hareketlilik, türlü aktivitelerin oluşması, sosyal sorunları ve fiziki alan problemlerini de ortaya çıkarmıştır. Bu problemlerin başında ulaşım gelmektedir. Ulaşım sorunu demografik hareketliliği ile yeni sorunların oluşmasına sebep olmuş ve sorunların çözümü aşamasında türlü disiplinleri harekete geçirmiştir. “Şehirleri, ekonomik, toplumsal, kültürel özellikleri açısından belli bir büyüklükte olan, ulaşımdan iletişime, enerjiden suya karmaşık hizmet (altyapı) ağlarının söz konusu olduğu yerleşme birimi olarak tanımlanabilir. Her kent, karakteristik özellikleri bakımından türlü yönlerden bakılırsa, kendine özgüdür; bununla birlikte işlevsel ve biçimsel açıdan değerlendirdiğimizde tüm şehirler birbirine benzer” (Duru ve Alkan, 2002, s.55).

Tasarım tüm alanlarda olduğu gibi kent yaşantısında yönlendirme ve bilgilendirme tasarımları ile yeni ve gelişime açık bir alan olarak tüm toplu ulaşım ağlarında görülebilmektedir. Ulaşım ağlarının artmasıyla yön bulma ve bilgi sahibi olma ihtiyacı, grafik tasarımın kent mimarisi ve şehir kültürüne uygun biçimde toplu taşıma araçlarında bilgilendirme tasarımını zorunlu hale getirmiştir.

Bilim, teknoloji ve sanat, çoğu zaman birbirleriyle etkileşim içinde gelişmişlerdir. Teknolojik gelişmeler sanata ve sanatçıya getirdiği kolaylıklar ve yeniliklerle sanatın icrasını ve üretim süresini olumlu yönde etkilemektedir (Mefa, Şahin, Bilirdönmez, 2017, ss.55-59). Teknolojik imkânlar aynı zamanda şehir yaşantısının dinamik yapısını kolay ve anlaşılır bir biçimde insanların gitmek istedikleri yerlere hızlı, güvenli şekilde ulaştırmayı sağlamıştır. Gün içerisindeki gidiş gelişlerin daha rahat hale gelebilmesi grafik tasarım sanatçılarının teknolojiyi de kullanarak ortaya çıkarmış oldukları yönlendirme ve bilgilendirme tasarımlarının ulaşım ağlarında etkinliğini artırması ile önemli bir hal almıştır. İnsanların gideceği yeri belirleme görsel, metin ve hareketli görüntüler vasıtasıyla kitleleri yönlendirmiştir.

Tasarım açısından, metinlerin okunaklı ve anlaşılır olması, görüntü ve hareketli görüntülerin sade olması bilgilendirme tasarımının temelini oluşturmuştur. Yeraltı ve yerüstü raylı hatların önemi her geçen gün artmakta ve gereksinimi karşılayabilmek için yeni istasyonlar kurulmaktadır. Gelişen raylı sistem ağları kitleleri ulaşmak istedikleri bölgelere daha hızlı ve güvenli şekilde ulaştırırken, yön bulma ve bilgi edinme ihtiyaçları da artmaktadır. Bu bağlamda bilgilendirme tasarımları ulaşımın tüm alanlarında olduğu gibi raylı sistem hatlarında da önemini zorunlu hale getirmiştir.

Bu çalışmada, İstanbul raylı sistem hatlarından, Marmaray istasyonlarının bilgilendirme tasarımı açısından değerlendirilmesi ve fotoğrafları üzerinden incelenmesi ele alınmıştır.

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemi olarak araştırmaya konu olan istasyon içerisindeki bilgilendirme levhaları, yönlendirme sistemlerini ve durak isimliklerinin fotoğrafları çekilerek incelenmiştir. Araştırma, İstanbul ili içerisinde bulunan Marmaray istasyonlarını kullanan

kullanıcıların yoğunlukta olduğu alanlar tercih edilerek 2016 yılı Nisan ve Aralık ayları içerisinde sadece istasyonlar kullanılarak fotoğraflanmıştır.

Makale içinde kullanılan fotoğraflar toplamda 1250 (bin iki yüz elli) fotoğraf içerisinde yazı kullanımının, büyüklükleri, görünürlükleri ve buldukları alan açısından net olanları tercih edilmiştir. Durakları kullananların yoğunlukta olduğu bölgeler gözlemlenerek bu alanlar fotoğraflanarak analiz edilmiştir. Görseller vasıtasıyla Marmaray istasyonlarında bilgilendirme grafiklerinin kullanımının incelenmesi ele alınmıştır.

Bilgilendirme Tasarımı ve Tanımı

Bilgi, Latince “informatio” kökünden gelmiş olup, şekillendirme, biçim verme, bilgi veya haber verme eylemi olarak tanımlanmaktadır. Diğer yaygın ifadesi ise bilgi, enformasyon veya haber verme anlamı taşımaktadır (Balay, 2004, s.66). Bilgi, mantıklı bir yargı ya da deneysel bir sonuç sunan, başkalarına sistemli bir iletişim aracıyla ulaştıran, olgulara ya da düşüncelere ilişkin düzenli ifadeler dizisidir (Bell, 1973, s.175). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise bilgi “İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat.” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlara bakıldığında bilginin birçok farklı tanımlarla ifade edildiği görülmektedir. Bilgi çok karmaşık bir yapı arz ettiğinden ötürü farklı bağlamlarda, farklı anlamlarda kullanılabilir (Balcılar, 2008, s.4). Bu karmaşık yapının sınıflandırılması ve anlamlandırılması gerekmektedir.

Her alanda olduğu gibi grafik tasarım alanında da bilginin kullanımı önemlidir. Bir logonun ne anlattığından bir afişin ne anlatmak istediğine kadar birçok grafik tasarım öğeleri içerisinde sistematik şekilde bilginin sınıflandırılması gerekmektedir. Grafik tasarım; bir mesajı iletmek, bir görseli geliştirmek veya bir düşünceyi görselleştirmek için metnin ve görsellerin algılanabilir ve görülebilir bir düzlemde, iki boyutlu veya üç boyutlu olarak organize edilmesini içeren yaratıcı bir süreçtir. Grafik tasarım: “bir mesajın açık, ekonomik ve estetik yolla iletilmesidir” (Aktaran: Şahin, Keskin, Köse, 2016, ss.48-55).

Bilgilendirme tasarımının amacı bir bilgi gövdesini, hedef kitleye göre değişen genişlikte insan kitleleri tarafından anlaşılabilir şekilde kolaylaştırarak sunmaktır (Şahin, Keskin, Köse, 2016, ss.48-55). Bilgilendirme tasarımının amacı karmaşık veriyi, evrensel olarak yorumlanabilen sembolleri kullanarak, anlaşılabilir görsel ifadelerle dönüştürmektir

Kısaca bilgilendirme tasarımı, karmaşık hayatı ve bilgi yığınlarını alıcılara aktarırken doğru ve anlaşılır bir eyleme dönüştürmektir. İnsanların, rahatlık ve kolaylıkla buldukları fiziki alanlarda yön ve yollarını bulmalarını sağlamalıdır. Bunu gerçekleştirirken iletişimsel amacın yerine getirilmesindeki “verimlilik” ve “etkinlik” kullanılmalıdır.

Bilgilendirme Tasarımının Grafik Tasarımla İlişkisi

Bilgilendirme tasarımı ile grafik tasarım arasındaki ortak dil, grafik tasarım için tanımlanan “mesajın içeriğini belirlemek ve hedef kitleye göre görselleştirmek” olarak kullanılırken, bu tanım bilgilendirme tasarımının amaçlarından birisi olarak görülmektedir. Bilgilendirme tasarımında en önemli konulardan biri grafik tasarımın temel unsuru olan renktir. Renklerin insan psikolojisini olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Dolayısıyla grafik tasarımcının rengin insanlar üzerinde bıraktığı etki hakkında bilgi sahibi olması ve bilgilendirme tasarımlarında bu konu üzerinde özellikle dikkatli bir şekilde durmalıdır. Renklerin insanları nasıl yönlendireceğini ve kullanılan objenin veya figürün akılda nasıl daha kalıcı olabileceğini bilmeden yapılan tasarımlar insanlar üzerinde olumsuz bir etki

oluşturabileceği gibi yönlendirme tasarımlarının da amacına uygun hareket etmesini engelleyecektir (Dinek, Arı, Şahin ve Bilirdönmez, 2017, ss.257-271).

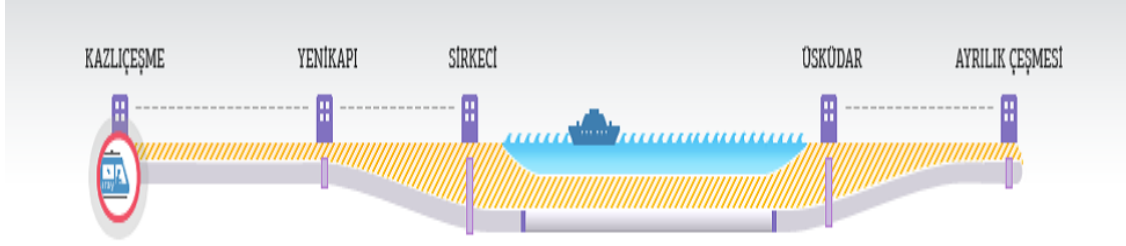
Bilgilendirme tasarımcısının niteliklerinden de anlaşılabilirliği üzere, grafik tasarımcılar bilgilendirme tasarımı kavramını kurumsallaştıran ve ayrı bir dal olarak tanınmasında emeği geçen kişilerdir. Pek çok grafik tasarım çalışması çeşitli miktarda bilgi taşıırken bu çalışmaların bir bölümü yoğun bir şekilde bilgi içerir (Öktem, 2012, s.101). Artan bilgi yoğunluğundan dolayı grafik tasarım ürünleri bilgilendirme tasarımı ürünlerine dönüşmektedir. Bilgilendirme tasarımı, grafik tasarımın özünde var olan bilgilendirmeyi bir ileri adıma taşır. Bu nedenle günümüzde bilgilendirme tasarımcılarının çekirdek ekibi grafik tasarımcılardır.

Bilgilendirme tasarımı üzerine görüş bildiren pek çok tasarımcı genel olarak grafik tasarımcılardan oluşmaktadır. Pek çok disiplin kullanılsa bile (mimari, iç mimari, şehir planlama vb.) bilgilendirme tasarımında en çok grafik tasarımcılar söz hakkına sahip olmaktadır. Uluslararası Bilgi Tasarımı Enstitüsü (IIID) direktörü, yönetim kurulu ve dönem başkanları grafik tasarımcılardan oluşmaktadır.

Marmaray İstasyonlarında Genel Özellikleri

Marmaray ulaşım aracı İstanbul'un Avrupa-Asya yakasını denizden birbirine bağlayan ve aynı zamanda karada devam eden sadece İstanbul'un değil Türkiye'de gerçekleştirilen en önemli projelerden biridir. Marmaray Projesi, İstanbul'un iki yakasında toplam 76 km boyundaki mevcut Halkalı-Sirkeci ve Haydarpaşa-Gebze banliyö hatlarının iyileştirilmesi, İstanbul Boğazı'nda kesintiye uğrayan kısmında birbirine batırma tüp tünel ile bağlanması ve çeken çekilen araçların temin edilmesinden oluşan 3 ayrı ihale paketidir.

Demiryolu Boğaz Tüp Geçişi (Marmaray Projesi), Asya ve Avrupa'yı İstanbul Boğazının altından birbirine demiryolu ile bağlayan yüzyıllık bir rüyadır. Bu rüyanın yanı sıra Marmaray Projesi, yerleşimi yoğun ve özellikle İstanbul Tarihi Yarımadasını kat etmesi ve batırma tüp tünel güzergâhına yaklaşık 16 km mesafede Marmara Denizinden geçen, büyük depremler üreten aktif Kuzey Anadolu Fay Hattına yakın olması sebebi ile de çarpıcı bir projedir. Marmaray ulaşım aracı Sirkeci-Üsküdar deniz altında tüp tünel, Asya yakasında Üsküdar-Gebze ve Avrupa yakasında Sirkeci-Halkalı karadan olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bu ulaşım aracında, tek yönde, bir saatte 75.000 yolcu taşıma kapasitesine sahiptir. Marmaray ulaşım aracı, yaklaşık 13,5 km uzunluğunda olup, Kazlıçeşme (Avrupa) – Ayrılıkçeşmesi (Asya) arasında yer almaktadır. Marmaray ulaşım aracı, 1.387 metre batırma tüp tünel (en derin yerinde -58m kotuna batırılacak dünyadaki en derin batırma tüp tünel), 10 km çift tüp delme tünel, 670 m istasyonlar dahil aç-kapa tünel, 1790 m istinatlı dolgu, yarma ve yüzey yapılarından oluşmaktadır. Marmaray'da yük taşımacılığı ve çok modlu sistemle entegrasyonu anlatılmıştır.

Kaynak: T.C. Altyapı ve Ulaştırma Bakanlığı (2019).

Şekil 1. Marmaray Güzergahını gösteren bilgilendirme grafiği

Marmaray ulaşım aracıyla Türkiye'nin metropol şehrinin trafik ve ulaşım sorunu büyük ölçüde azalır ve İstanbul içerisindeki seyahat süresi minimum seviyeye düşürülmesi planlanmıştır.

Marmaray, 29 Ekim 2013 tarihinde Kazlıçeşme-Ayrılık Çeşmesi güzergâhında hizmet vermeye başlamıştır. 15 gün boyunca ücretsiz yolcu taşınan, hatta 13 Kasım 2013 tarihinden itibaren ücretli seferlere başlanmıştır. Başlangıçta Kazlıçeşme, Yenikapı, Üsküdar ve Ayrılık Çeşmesi istasyonlarına hizmet veren Marmaray, 1 Aralık 2013 tarihinde Sirkeci istasyonunun da hizmete alınmasıyla taşıdığı yolcu sayısını artırmıştır.

14 km. uzunluğundaki Marmaray hattı üzerinde 5 adet istasyon mevcut olup, yolculuk süresi ortalama 15 dakikadır. Marmaray, başlangıçta 00:00-06:00 saatleri arasında 10 dakikalık sefer aralıklarıyla günde karşılıklı 108 sefer yapmıştır. 17 Şubat 2014 tarihinden itibaren ise pik saatlerde sefer aralığı 7 dakikaya düşürülmüş olup, günde karşılıklı 126 sefer yapılmaktadır.

Marmaray İstasyonlarında Yer Alan Bilgilendirme Tasarımlarının İncelenmesi

İstasyonları kullanan ziyaretçilerin buldukları ortamda rahatça gezinebilmeleri için bilgilendirici grafik ürünlerine ihtiyaç vardır. Özellikle istasyon gibi ziyaretçi sayısının çok fazla olduğu alanlarda, karmaşık bilgilerin ve yönlendirici ürünlerin kullanıcıları verimli şekilde yönlendirmeleri gerekmektedir. Tutarsız, dağınık ve birbirinden farklı şekilde yerleştirilmiş bilgilendirici ürünlerinden oluşmuş bilgiler, kullanıcılar ile kurulacak iletişimi olumsuz etkileyecektir.

İstasyon içerisinde bulunan alanlar iletişimin ve bilgilendirmenin yoğun olduğu alanlardır. Bu açıdan kullanıcıları olumsuz etkileyen durumlar bilgilendirme tasarımlarının etkisiz olduğu anlamına gelmektedir. Bu yoğun geçişlerin yaşandığı ve etkileşimin çok yüksek boyutlarda yaşandığı istasyonlarda, bilgilendirme tasarımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Raylı hatlar üzerindeki istasyon sayısı arttıkça ve mevcut alanlar büyüdükçe karmaşık yapı haline gelen istasyonlar, gün geçtikçe büyüyen ve yaşanan iç mekânlar haline gelmiştir.

Baker, "Yeraltı olmadan metropolis olmaz. Metropolis metroyu doğurur." Metropolde, kentin yüzeyinde bulunan kapılarla yeraltına inilmekte ve bu yeraltına inen kapılar yakınlık kavramında farklılık yaratmaktadır. Metro sayesinde kentin belirlenen noktalarına rahatlıkla ve kısa sürede ulaşılmaktadır. Mekânsal çeşitlilik kavramı ile yaklaşınca metro farklı bir mekânsal pratik oluşturmaktadır. Mesafe kavramı zamana bağlı kalmamaya başlamakta ve fiziksel gereksinimlerden ayrılmaktadır (Batuman, 2002).

Şekil 2. Marmaray Kazlıçeşme istasyonu yönlendirme işaretleri

Metropol yaşantısında yer altı raylı sistemlerine olan gereksinim, içerindeki yönlendirici öğelerin iyi konumlandırılması ve verimli bilgi vermeleri gerekmektedir. İstasyonlar içerisinde, giriş-çıkış tabelasından, engelli turnike girişleri, durak isimleri, haritalar, yönlendirme işaretleri ve sembollere kadar tüm bilgilendirme tasarımlarını barındırmalıdır.

Şekil 2’de görülen fotoğrafta Kazlıçeşme istasyonu içerisinde yer alan yönlendirme işaretleri gösterilmektedir. Caddeler ve otobüs duraklarının görünmesi bu açıdan sorun oluşturabilmektedir. İstasyon içerisindeki bilgilendirmelerin amacı, istasyonları kullanan kullanıcıların gitmek istedikleri yere rahat ve kolay bir şekilde ulaştırması gerekmektedir (Şekil 2).

Şekil 3. Marmaray Sirkeci istasyonunda yönlendirme işaretleri

İstasyon içerisindeki tüm bilgilendirme tasarımı öğelerinin bu ulaşımı tercih eden kullanıcılara yardımcı olması beklenir. Bu sayede kullanıcılar bir noktadan diğer noktaya gitmekte eylemini rahat bir biçimde yapacaktır. Bilgilendirme tasarımları bu sayede iç mekânlardaki renk, yazı ve semboller gibi elemanlarını aktif şekilde o alanı kullanacak olan ziyaretçilere verimli bir şekilde yansıtacaktır. Şekil 2'deki yönlendirmelerin hem renk hem de yazı biçimleri sayesinde istasyonları kullanan kullanıcıları doğru bir biçimde yönlendirdiği görülmektedir.

İstasyon içerisindeki tüm bilgilendirme tasarımı öğelerinin bu ulaşımı tercih eden kullanıcılara yardımcı olması beklenir. Bu sayede kullanıcılar bir noktadan diğer noktaya gitmekte eylemini rahat bir biçimde yapacaktır. Bilgilendirme tasarımları bu sayede iç mekânlardaki renk, yazı ve semboller gibi elemanlarını aktif şekilde o alanı kullanacak olan ziyaretçilere verimli bir şekilde yansıtacaktır. Şekil 3'deki yönlendirmelerin hem renk hem de yazı biçimleri sayesinde istasyonları kullanan kullanıcıları doğru bir biçimde yönlendirdiği görülmektedir.

Şekil 4. Marmaray Sirkeci istasyonu içerisinde yer alan bilgilendirme tasarımı örnekleri

Şekil 5. Marmaray Sirkeci istasyonu içerisinde yer alan bilgilendirme tasarımı örnekleri

İstasyon içerisindeki bilgilendirme tasarımları her kesimden insanın anlayabileceği biçimler içermelidir. Biçimler dışında okunabilir ve kolay algılanabilir olması görsel iletişim açısından önemli bir özelliktir. Bu durum bilgilendirme tasarımının genel özellikleri içerisinde yer aldığı için iç mekânlarda da bu özelliklerin dikkatli bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu tasarımlar dikkat çekici, özgün ve estetik olmalıdır (Şekil 4, 5).

Şekil 6. Marmaray
Kazlıçeşme istasyonu
giriş panosu

Şekil 7. Marmaray Yenikapı
istasyonu giriş
panosu

Şekil 8. Marmaray Sirkeci
istasyonu giriş
panosu

Şekil 9. Marmaray Üsküdar
istasyonu giriş
panosu

Şekil 10. Marmaray Ayrılık
Çeşmesi istasyonu
giriş panosu

İstasyon mekânlarında bilgilendirme tasarımı haricinde tipografi, renk ve biçim gibi grafik tasarım öğelerinin kurum kimliğine uygun olması gerekmektedir. Bu istasyonlar içerisinde görsel bütünlüğün sağlanması gerekmektedir. Her istasyondaki bilgilendirme tasarımlarının grafik tasarım ilkeleri düşünülerek hazırlanması gerekmektedir (bkz. Şekil 6, 7, 8, 9, 10).

Marmaray istasyonları bilgilendirme tasarımlarının tüm bu öğeleri temel alarak incelemek uygun olmuştur.

Şekil 11. Marmaray istasyonlarından Kazlıçeşme ve Yenikapı girişi bilgilendirme panoları

İstasyonların birbiriyle uyumlu ve dengeli olmalıdır ve dikkat çekiciliği zıtlıklar içeren özelliklere (renk, tipografi, biçim) yer verilmelidir. Bu şekilde bilgilendirme tasarımı temsil ettiği yere her bir öğesiyle görsel kimlik kazandırmış olacaktır.

Görsel bütünlüğün dışına çıkılmaması gereklidir. Kurumsal kimliğin tüm bilgilendirme tasarımlarında birbirini tamamlayıcı nitelikte olması gerekmektedir. Bilgilendirme panolarındaki metinler karşıladığı açıdan gözükmemesi gerekmektedir. Şekil 11 ve Şekil 12'deki yazı uygulamalarında okunaklık sorunu oluşmuştur.

Şekil 12. Marmaray istasyonlarından Sirkeci, Üsküdar ve Ayrılık Çeşmesi girişleri bilgilendirme panosu

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada çekilen fotoğraflar ele alındığında ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda uygulayıcılara önerilerde bulunulmuştur. İstanbul raylı sistemleri ve ulaşım ağları ile ilgili daha önce bilgilendirme tasarımı açısından böyle bir örneğin olmaması bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Bu araştırmanın, özellikle ulaşım da bilgilendirme tasarımlarına yönelik sorunların giderilmesinde katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Ulaşım hatlarında bilgilendirme tasarımının nasıl olması gerektiği ile ilgili ortaya konulan önerilerin ileride yapılacak olan yer altı ve yer üstü ulaşım ağlarındaki çalışmalara bilgilendirme tasarımı açısından katkı sağlaması

ön görülmektedir. Bilgilendirme tasarımları özellikle toplu taşıma noktalarında bilgilendirme, bilgi verme ve yönlendirme gibi unsurları içerisinde barındırdığı için ziyaretçiler açısından önemli bir durumdur. Marmaray istasyonlarında kullanıcılarla daha iyi iletişim kurabilmek için bilgilendirme tasarımlarına gereksinim duyulmaktadır. Eğer bilgilendirme tasarımı yerinde uygulanmış ise istasyonu kullananların gitmek istedikleri yerlere daha rahatlıkla ulaşılması sağlanırken, hatlar içerisindeki yönlendirmeler rahatlıkla anlaşılır.

Marmaray istasyonlarında kullanılan yazı tiplerinin görsel bir bütünlük içerisinde kurumsal kimliği yansıtması gerekir. Dolayısıyla Marmaray istasyonlarında kurumsal kimlik unsurlarının belli bir dengede olması gerekmektedir. Kullanılan renklerin de görsel bütünlük açısından değerlendirilmesi ve kurumsal kimlik çizgisinde tüm duraklara uygulanması doğrudur.

İstasyonlarda kullanılan tüm şekillerin daha özgün, daha anlaşılır, daha bütünsel bir tasarım anlayışı ile çalışılmış olması gerekmektedir. Görsel bütünlüğün devamı tüm istasyonlar için geçerli olacak renk, şekil, piktogramlar ve yazılarla sağlanmalıdır. Engelli vatandaşlar için gösterilen piktogramların uluslararası standart olması gerekmektedir. Bu piktogramların tüm istasyon turnike girişleri ve turnike girişlerini gösteren yön okları ve renkler ile uygun şekilde gösterilmesi gerekmektedir.

İstasyonlarda kullanılan yazı fontlarının daha okunaklı ve belirli kurumsal bütünlüğü yansıtıcı nitelik olması gerekmektedir. İstasyon dışında kalan giriş bilgilendirme panosu gibi iklim koşullarının olumsuz etkilerine maruz kalan panoların ayrıca iklim koşullarına karşı durabilecek nitelikte olması gerekmektedir.

Yer şekillerindeki kullanımların tüm istasyonlarda da uygun görsel devamlılığın sağlanması ile ilgili gereken şekil düzenlemelerinin yapılması gerekmektedir. Marmaray logo için kullanılan renklerin tüm duraklarda özellikle vurgulanması gereklidir. Trenlerin içerisinde de bu görsel devamlılığın sağlanması gerekir. İstasyon ve trenlerde kurumsal kimliğin yansıtılması ziyaretçiler açısından bütünlüştürücü ve kolaylaştırıcı olacaktır.

Kaynaklar

- Duru B. & Alkan, B. (2002). *20. yüzyılda kent ve kentsel düşünce*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Mefa, A., Şahin, C. & Bilirdönmez, K. (2017). Teknolojik gelişmelerin sanata ve sanatçıya etkileri. *II. Uluslararası Akdeniz'de güzel sanatlar sempozyumu ve kültür çalıştay kitabı* içinde (s.55-59).
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61–82.
- Bell, D. (1973). *The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting*. New York: Basic Books
- Balcılar, H. (2008). *Türkiye'nin bilgi toplumu olma yolunda bilgi teknolojilerinin kullanılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Becer, E. (2013). *İletişim ve grafik tasarım*. İstanbul: Dost Kitabevi.
- Şahin, C., Keskin, B. & Köse, E. (2016). Meslek yüksekokulları grafik tasarımı ders programlarında matbaa derslerinin yeri: İstanbul örneği. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 6 (1), 48-55.

- Dinek, Ö., Arı, T., Şahin, C. & Bilirdönmez, K. (2017). Tasarımda renk ve subliminal mesajların etkileri. *2. Uluslararası basım teknolojisi sempozyumu kitabı* içinde (s. 257-271).
- Öktem, E. (2012). *Grafik tasarım dersi alan öğrencilerin, grafik tasarım ve bilgilendirme tasarımı hakkındaki görüşlerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Batuman, B. (2002). Mekân, kimlik ve sosyal çatışma: Cumhuriyet'in kamusal mekânı Kızılay meydanı, *Ankara'nın Kamusal Yüzleri*. (Derleyen, Sargın G.A.). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- T.C. Altyapı ve Ulaştırma Bakanlığı (2019). *İstasyon genel yapısı*. <http://www.marmaray.gov.tr/> adresinden 20 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesi Şehirlerinin Belediye Logolarındaki Tanıtıcı Sembollerin Analizi

Eastern Black Sea Region Cities of Municipal Logo Analysis of Symbols

Tuba BİLİRDÖNMEZ¹, Cengiz ŞAHİN²

Makale Bilgisi/ Article Information	Kaynakça Bilgisi/ Citation Information
Geliş/ Received: 15.10.2019 Kabul/ Accepted: 10.12.2019 Yayın/ Published: 31.12.2019	Bilirdönmez, T., & Şahin,C. (2019). Doğu Karadeniz bölgesi şehirlerinin belediye logolarındaki tanıtıcı sembollerin analizi. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi</i> , 2 (2), 38-47.
Araştırma makalesi/ Research article	Bilirdönmez, T., & Şahin,C. (2019). Eastern black sea region cities of municipal logo analysis of symbols. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi</i> , 2 (2), 38-47.

Öz

Türk Dil Kurumu tarafından “Bir kurum veya kuruluşun kendine seçtiği, bazı ticaret eşyası üzerine konulan, o eşyayı üreten veya satanı tanıtan resim, harf vb. özel işaret.” olarak tanımlanan logo günümüzde iletişim ve tanıtımın önemli unsurlarından biri haline gelmiş ve bir nevi kurumun kimliğini temsil edip imajını yansıtmaktadır. Logo tasarımı gerçekleştirilirken kurum ya da kuruluşların çeşitli özelliklerini sembolize etmeleri beklenmektedir. Günümüzde sadece kâr amacı güden işletmeler değil kamu kurum / kuruluşlarının da tanıtım ya da akılda kalıcılık anlamında logo tasarımlarına önem verdiği görülmektedir. Logo tasarımları genel olarak incelendiğinde bir kısım logoların ait olduğu kurum / kuruluşları temsil etmediği ve aynı zamanda da tasarım ilkeleri ve unsurları açısından da uygun olmadığı görülebilmektedir. Bu çalışmada doğu Karadeniz bölgesinde bulunan Artvin, Rize, Trabzon, Bayburt, Giresun ve Gümüşhane belediyelerinin logolarında bulunan tanıtıcı sembollerin temsiliyet noktasında analizleri; grafik tasarım unsurları ve tasarımın temel ilkelerine uygunlukları incelenip değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda doğu Karadeniz bölgesinde yer alan belediye logolarında genel olarak şehrin en önemli turistik ya da tarihi yapılarının temel izlek olarak kullanıldığı görülmüş olup tasarım ilkelerinin ve unsurlarının ise hak ettiği ölçüde göz önünde bulundurulmadan tasarlandığı gözlenmiştir. Temsil ve tanıtım noktasında logoların kısmen ihtiyacı karşıladığı görülse de estetik ve kurum kimliğini tam anlamıyla yansıtmaması açısından önemli eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Logo, Sembol, Kurumsal Kimlik, İletişim, Tasarım

¹Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı, Grafik Tasarım Bölümü, Sanatta Yeterlik Öğrencisi

 tbilirdonmez@kastamonu.edu.tr

 0000-0002-0916-0938

²Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Ana Sanat Dalı, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Öğretim Üyesi

 cengizsahin18@gmail.com

 0000-0002-8348-0913

Abstract

By Turkish Language Association "A special mark of an institution or organization, selected by itself, on certain merchandise, pictures, letters, etc., identifying the producer or seller." logo has become one of the important elements of communication and promotion and represents the identity of the institution and reflects its image. Logo design is expected to symbolize various features of institutions or organizations. Nowadays, it is not only profit-making enterprises but also it is seen that public institutions / organizations attach importance to logo designs in terms of promotion or retention. When the logo designs are examined in general, it can be seen that some of the logos do not represent the institutions / organizations to which they belong. Also, in terms of the design principles and components it may be found to be suitable. In this study, the analysis of the identification symbols in the logos of Artvin, Rize, Trabzon, Bayburt, Giresun and Gümüşhane municipalities in the eastern Black Sea region at the point of representation; graphic design elements and their conformity with the basic principles of design were examined and evaluated. As a result of the study, it is seen that the most important tourist or historical monument of the city is used as a basic theme in the municipality logos in the eastern Black Sea region. Although it is seen that the logos partially meet the needs at the point of representation and promotion, it has been found that they have significant deficiencies in terms of aesthetics and the full reflection of corporate identity.

Keywords: Logo, Symbol, Corporate Identity, Communication, Design

Giriş

Şehirler, doğal ve beşerî bir mekân üzerinde gelişen, gelişmişlik düzeyine bağlı olarak birçok fonksiyon alanlarından oluşan yerleşim birimleridir (Tümertekin, 1973). Doğup büyüdüğümüz şehirlerin birçok coğrafi özelliği, şehri simgeleyen belediye logolarına yansımıştır. Belediye logoları şehirlerin imajını, kimliğini ve tanıtımını yaparak şehirlerle özdeşleşmiş unsurlardır. Şehirlerin tanıtıcı ve imaj sahibi olmasında önemli rol oynayan logolar, şehrin fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır. Kurumların yansıtmak istedikleri görsel kimlik unsurlarından kurum kimliklerin en temel ifadesi logolarıdır. Logo: kurumları temsil eden, onların özelliklerini yansıtan anlam yüklü ve özel tasarlanmış semboller ya da biçimlerdir (Akıncı, 1998, s.105). Şehrin vizyonunu, fonksiyonel özelliğini tanıtıcı şekilde tasarlanıp verilmek istenen mesajı karşı tarafa doğru bir şekilde iletmelidir. Bu durumda belediye logolarının birçok coğrafi unsuru içinde barındırması sağlanmalıdır. Logolarda bulunan coğrafi unsurlar temsil ettikleri şehirlerin coğrafi özelliklerini görsel olarak ifade eden semboller bulundurlar. Sembol(simge) sözcüğünü; bir kavramı temsil eden somut bir şekil, bir nesne, bir işaret, bir söz, ya da bir hareket tanımıyla açıklanabilir. Dolayısıyla sembol belirli bir nesnel olay ya da olgunun, düşünsel kaynaklı bir kavram, veya kendi kavramlarının açılımları ve çağrışımlarıyla karşılaştırılmasından doğar. Bir yaklaşıma göre de semboller ‘evrenselleşmiş sessiz bir dildir’ (Uçar, 2004, s. 24).

Amaç

Ticari bir kuruluşun yada bir kamu kuruluşunun temsili, görünürlüğü ve bilinirliği noktasında logo büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle logo kurum ve kuruluşların imajını ve kurum kültürünü de yansıtmaktadır. Bu çalışmanın amacı doğu bir kamu kuruluşu olan belediye logolarının ait oldukları şehirlerin kültürel ve coğrafi motiflerini, tarihini, geleneklerini yansıtıp yansıtmadığını incelemektir. Bu özellikleri yansıtıp yansıtmadığının yanı sıra logoların tasarım unsurları açısından uygunluğu analiz edilmiştir. Bu bağlamda tüm şehirlerin bir çalışmada incelenemeyeceği düşünüldüğünde renkli insanları, zengin kültürü ve etkileyici doğasıyla Doğu Karadeniz bölgesi illeri tercih edilmiştir. Böylece logoların şehri mi yoksa belediye tüzel kişiliğini mi temsil ettiği ortaya konulmaya çalışılmış ve daha sonra yapılacak çalışmalar için bir referans olması amaçlanmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan 6 ilin belediye logoları incelendiğinde, logolarda şehirlerin coğrafi özelliklerini simgeleyen birçok coğrafi, kültürel vb. sembollerin bulunduğunu tespit edilmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesine ait kültürün, tarihin, geleneğin yansıdığı logolar birçok açıdan değerlendirilmiştir. Öncelikle logolarda bulunan ve şehrin coğrafi özelliklerini yansıtan semboller tespit edilerek, estetik, denge, mesaj, oran orantı, uyum, doğru imge gibi grafik tasarım unsurları çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca altı ilin belediye logoları, bir tasarım elemanı ve sembolik bir öge olarak renk açısından da incelenmiştir.

Yöntem

Doğu Karadeniz illerine ait belediye logoları incelenirken öncelikle ilin coğrafi ve beşeri özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Belediye logolarının tasarımlarında, ilin kültürel yapısı ve gelenekleri de yansıtılmış ise ilgili ilin belediyesi ile görüşülüp, logonun değerlendirilmesi verilen bilgiler ışığında yapılmıştır. Logo üzerindeki tüm izlekler teker teker belirlendikten sonra belediye logolarının grafik tasarım unsurları açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Artvin Belediye Logosu

Şekil 1. Artvin belediyesinin logosu

Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde, Doğu Karadeniz Dağları üzerinde yer alan Artvin ilinin hem Gürcistan'a hem de Karadeniz'e sınırı vardır. Artvin ili engebeli bir araziye sahiptir ve %55 ormanlık alanı vardır. Logonun içerisinde de bu özellikler öne çıkartılmıştır. Şekil 1' de görülmekte olan Artvin Belediye Logosu incelendiğinde daire şeklinde bir geometrik form ve içinde büyük bir üçgen görülmektedir. Şehrin engebeli bir araziye sahip oluşu iç içe geçen üçgenlerin art arda sıralı yerleştirilmesi ile vurgulanırken renkler de yine ilin özelliklerini yansıtır niteliktedir. Üçgen formların ilkinde Artvin ilinin denize sınırının oluşu ve şehirden geçen birçok akarsu ve dere nedeniyle mavi renk kullanılmıştır. Mavi renk huzur veren, sakinleştiren, dinlendiren bir renk olmakla birlikte istikrar mesajını arttırmak için birçok kurum tarafından amblem ve logolarda kullanılır (Elliot, 2019; Elliot ve Markus, 2014). Bir sonraki üçgen formunda ise yine şehrin önemli maden kaynaklarından olan bakır madenlerini simgeleyen turuncu renk kullanılarak bakıra dikkat çekilmiştir. Üçüncü ve arka planda daha büyük yerleştirilen üçgende ise şehrin ormanları ve doğasını anlatan yeşil renk kullanılmıştır. Yeşil renk aynı zamanda sağlığın ve çevrenin rengidir. Yine logonun içerisinde kullanılan siyah

ise asaletin ve lüksün rengidir (Elliot ve Markus, 2007). Zeminin beyaz olmasından dolayı logoda kullanılan siyah, diğer renklere göre daha baskındır.

Logonun merkezindeki ana izleklerde halkın yaşam biçimini de yansıtan Artvin yöresi halk oyunlarını betimleyen geleneksel kıyafetleriyle stilize edilmiş kadın ve erkek figürü görülmekte olup logoda ön plana çıkartılmaya çalışılmıştır. Bu sayede halkın yaşayış tarzı logoya da yansıtılmak istenmiştir. Kullanılan figürler üçgen formuyla sınırlandırıldığından anatomik bozukluklar bulunmaktadır. Erkek figüründe kol üçgen formdan dolayı tamamlanmamıştır ve tek bacak kullanılmıştır

Logoda serifsiz font kullanılarak okunurluk sağlanmış olup Artvin yazısının puntosu “Belediye” ve “Başkanlığı” yazılarından büyük tutulması ile ön plana çıkması amaçlanmıştır (Gültekin, 2015, s.217). Artvin yazısının espasları diğerlerine göre daha geniş bırakılarak okunurluk artırılmıştır. Logonun üçgen formunun altında şehrin kuruluş tarihi hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Artvin iline ait Belediye Logosunda beşerî coğrafya sembolleri ile birlikte şehrin kültürel değerleri ve kuruluş tarihi yansıtılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Rize Belediye Logosu

Şekil 2. Rize belediyesinin logosu

Karadeniz’in Doğu bölümünde yer alan Rize ili için tasarlanmış logo Şekil 2’de görüldüğü üzere elips içine yerleştirilmiş görsellerden meydana gelmektedir. Elips içerisinde; Rize Belediyesi yazısı, stilize edilmiş bir el, semaver silüeti, yöresel kıyafetli kadın figürü karşısında kemeç, kemeçenin üzerinde de çay yaprağı görülmektedir. El figürünün bitiminde tarih ve altında logoyu sınırlayan simetrik yerleştirilmiş iki adet çay dalı bulunmaktadır. Grafik tasarım unsurları açısından logo incelendiği zaman içerisinde bulunan izleklerin boyutlarının, şehrin kuruluş tarihinin ve yazı puntosunun oldukça küçük ölçülerde yerleştirildiğinden dolayı, logonun kullanışı açısından baskıda izleklerin netliklerini kaybedeceğini düşündürmektedir. Logo tasarlanırken her türlü baskı ve kesim tekniği ile sorunsuz bir şekilde uygulanabilir olması, küçültüldüğünde detayların kaybolmaması önemlidir (Buila, Catalan ve Martínez, 2016). Bu ölçülerde logo zayıf kalmıştır.

Ayrıca logo da tercih edilen elips formu kurumsal kimlik içerisine yerleştirildiğinde yuvarlak forma oranla daha fazla yer kaplamaktadır. Tasarlanan logo her yüzeyde ve her türlü ölçüde okunabilmelidir (Balmer, 2008). Tasarlanan logo rozet boyutuna düşürüldüğünde veya

antetli kağıtta kullanıldığında logonun merkezinde bulunan izleklerin tanımlanamadığı görülmektedir. Logo tasarımında dikkat edilmesi gereken unsurlardan biride kolay anlaşılır olması, mümkün olduğunca az görsel kullanılması ve sade olmasıdır. Biçim renk, oran-orantı, çizgi kalitesi, kullanılan font vb. özellikleriyle şehri yansıtmalı ve özgün olmalıdır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2012). Logoda tercih edilen renkler şehrin mavi ve yeşil kimliğini vurgulamak için kullanılmıştır. Ellerin iç kısmında bulunan üçgenlerden ilki içerisinde mavi-deniz üstündeki üçgende yeşil-doğayı vurgulamaktadır.

Rize ili denize sınırı bulunan ve yaylaları ile meşhur bir şehrimizdir. Doğu Karadeniz Bölgesinin doğusunda ve deniz kıyısında yer alan ilin en temel özelliği, yaş çay üretiminin merkezi olmasıdır. İlin ekonomisine ve ticaretine, makinesiz yapılan çay tarımının önemi büyüktür. Bu nedenle çay vurgusu demlik silueti, çay otu ve çay dalları ile art arda ön plana çıkartılmıştır. Makinesiz yapılan çay tarımı, stilize edilmiş iki elin görseliyle birbirine simetrik olarak logo içine yerleştirilerek verilmek istenmiştir. Ayrıca logonun merkezinde kullanılan kemeçe Karadeniz Bölgesi'nin yerli müzik enstrümanı olarak dikkati çekmektedir. Kemeçe, yöre halkının müziğine, oyununa, sevincine, hüznüne; kısacası hayatının her safhasına anlam katan işlevsel bir kültür aracı olarak kabul edilmektedir. Bölgenin sahip olduğu tabii güzellikleri, yayla etlikleri, özellikle yaz mevsimlerinde yaylalara çıkarak sesiyle el ele verip saatlerce horon teptiği birlik ve beraberliğin simgesi haline gelen kemeçeyi daha da simgesel yapmaktadır. Rize Belediye logosunun birçok küçük görseli barındıran bir tasarım olduğu, bu görsellerin logo büyütülerek yakından teker teker incelendiğinde şehre ait doneleri içerdiği ancak kurumsal bir logo olarak işlevsel olmadığı görülmüştür.

Trabzon Büyükşehir Belediye Logosu

Şekil 3. Trabzon büyük şehir belediyesinin logosu

Trabzon, Karadeniz sahili ile Zigana Dağları arasında yer almakta olup yüzölçümü açısından küçük ve engebeli bir alana sahiptir. Bu sebepten halkın bir kısmı gemicilik, sahillerde kayıkçılık ve nakliyat, bir kısmı deniz ticareti ile bir kısmı da ziraatla meşguldür. Trabzon bulunduğu coğrafi konum itibarıyla, geçmişten günümüze Doğu Karadeniz'in denizyolu ulaşım merkezi olmuştur. Bölgede uluslararası ticaretin yanı sıra balıkçılıkta yaygın olarak yapılmaktadır. Şekil 3'te görülen Trabzon Belediyesi logosu grafik tasarım unsurları açısından incelendiğinde iki farklı sembolün logo içerisinde kullanıldığı görülmektedir. Bunlar

kayık ve denizi betimleyen dalga görselleridir. Logodaki kayık görseli yöre insanının geçim kaynaklarından balıkçılığı ve kayık kültürünü simgelemektedir. Bu stilize edilmiş kayık görseli logoda Karadeniz kültürünü gösteren önemli izleklerden biridir. Logonun merkezinde mavi ve beyaz tonlarda denizi anlatan dalga figürleri göze çarpmaktadır.

Tasarımın temel prensiplerinden olan figür arka plan ilişkisi birbirleri arasındaki zıtlık ile ön plana çıkmaktadır. Logoda beyaz arka plan, üzerine konan mavi dalga görselinin daha belirgin hale gelmesini sağlamıştır. Bu figürler Karadeniz'in hırçın dalgalarını stilize etmektedir. Şehirle özdeşleşmiş ve Trabzon denince akla gelen bordo ve mavi renklerin kullanımı ile logonun Trabzon Belediyesine ait olduğu işaret edilmektedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda logonun Trabzon iline özgü, görsel bütünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Logoda tercih edilen yazı karakteri tırnaksız ve okunabilir özelliktedir. Logonun daire formunu saran iç ve dış kontörlerinin kalınlığının gereğinden fazla tutulduğu görülmektedir. Trabzon Büyükşehir Belediyesi yazısının tarih ibaresine göre ikinci planda kaldığı şehrin kuruluş tarihinin ön plana çıktığı/ çıkarıldığı gözlenmektedir. Trabzon Büyükşehir Belediye logosunda kullanılan iki simge ile yalın bir şekilde, şehrin kültürel ve beşerî coğrafya özelliklerini yansıttığı, kurumsal bir çalışma olduğu, işlevsel olarak kullanılabilmesi görülmüştür.

Bayburt Belediye Logosu

Şekil 4. Bayburt belediyesinin logosu

Bayburt Doğu Anadolu'yu Karadeniz'e bağlayan Erzurum-Trabzon tarihi İpek Yolu üzerindedir. Marco Polo ve Türk seyyah Evliya Çelebi bu yoldan geçmişlerdir. Çoruh nehrinin kıyısında bulunan şehrin tarihi M.Ö. 3000'lere kadar uzanan küçük bir şehirdir (Çoruhlu, 2000).

Şekil 4'teki Bayburt Belediye Logosu incelendiğinde şehirle özdeşleşmiş birçok yapının stilize edildiği tipografik bir düzen içerisinde tasarlandığı görülmektedir. Renk olarak çabuk dikkat çeken, rahatlatıcı ve harekete geçirici bir etkisi olan turuncu renk (Sözen, 2003, s.88), ile memnuniyet verici, toplumsal açıdan düzeni çağrıştıran ve rahatlatıcı bir psikolojik etkiye sahip mavi renk kullanılmıştır (Teker, 2002, s. 83). Bayburt Belediyesi yetkilileri tarafından logonun üzerindeki izleklerin neyi/nereyi temsil ettiği hakkında bilgi alınmıştır. Logoda; Bayburt Kalesi, Bayburt Saat Kulesi, cami kubbesi, Çoruh Nehri ve logonun alt kısmında 'b' harfinin ilin baş harfinden dolayı kullanıldığı ifade edilmiştir.

Bayburt Kalesi, Zigana ve Kop dağlarından aşılarak ulaşılan Bayburt kalesi aynı zamanda Karadeniz'i Basra körfezine bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. Şehir için tarihi öneme sahip olan bu yapı logonun sol üst köşesine kalenin surları ve duvarları stilize edilerek yerleştirilmiştir. Bayburt Saat Kulesi, kule yapımı 1923 yıllarına kadar uzanmaktadır ve 21 metre olan uzunluğu ile Bayburt'un belirli birçok kısmı tepeden görünmektedir.

Bayburt şehri için önemli bir yere sahip olan saat kulesi logonun merkezinde dikkat çekici bir şekilde kullanılmıştır. Etrafındaki yatay hareketi destekleyerek logoya estetik bir duruş kazandırmıştır. Uzunluğu sayesinde şehri tüm açılardan görülebilir kılan saat kulesi, logoda da diğer görsellerden daha uzun tutularak bu fiziki özellik logoya da taşınmıştır.

Şehirde bulunan Bayburt Ulu Camii, Pulur (Gökçedere) Ferahat Bey Camii, Sünür (Çayır yolu) Kutlu Bey Camii, Yakutiye (Yeni) Camii, Pulur (Gökçedere) Medresesi Bedesten (Taşhan) gibi önemli ibadethaneleri temsili cami kubbesi yerleştirilmiştir. Bayburt Belediyesi logosunda kullanılan görsel unsurlar tek bir renk altında bir bütün olarak Bayburt ilini temsil eden simgeler kullanılarak tasarlanmıştır. Logonun görsellerinde mavi renk kullanılmış ve espasları ile beyaz renkte tasarıma dahil edilmiştir. Görsellerin bir arada kullanılmasıyla Bayburt ilinin 'b' harfi oluşturulmuştur. Ayrıca 'b' harfi ile birlikte Bayburt ilini simgeleyen şehrin Çoruh Nehri stilize bir şekilde bütünleştirilmiştir. Bayburt Belediye Logosu birçok görseli içerisinde bulundurarak şehrin tarihini ve mimari yapısını yansıtmaktadır. Kurum kimliği çalışmaları üzerinde ölçeklendirildiğinde logonun görüntü kaybı yaşamadığı görülmektedir.

Gümüşhane Belediye Logosu

Şekil 5. Gümüşhane belediyesinin logosu

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Gümüşhane ili kuzeyde Trabzon, doğuda Bayburt, güneyde Erzincan, batıda Giresun illeri ile çevrelenmektedir. Erzurum ile Trabzon yolunun bulunduğu Harşit vadisi üzerindeki kurulmuş küçük bir şehirdir.

Gümüşhane Belediyesi tarafından üç ay gibi kısa bir süredir kullanılan Şekil 5'te görülen belediye logosunun beyaz zemin üzerine siyah ve kırmızı renklerin tercih edildiği görülmektedir. Logoda stilize edilmiş kırmızı bir görsel, Süleymaniye Camii ve yıldız figürü bulunmaktadır. Sırası ile logo üzerindeki görseller grafik tasarım unsurları açısından incelendiğinde Kırmızı renk; hareket, girişkenlik, liderlik, güç ve ateşi temsil eder. Siyah renk, gücü, tutkuyu, resmiyeti, soyluluğu ve otoriteyi simgelemektedir. Birçok toplumlarda keder, ölüm ve matem anlamlarına gelmektedir. Logoda ilk göze çarpan ve logonun en büyük izleği

olan kırmızı renkteki formdur. Bu form; hilal, kalp, elma vb. şekilleri çağrıştırmaktadır. Belediye yetkilileri tarafından; kırmızı formun kalbi ve bayrağımızda bulunan ay ve yıldızı simgelediği ifade etmiştir.

Logoda 'Altın Kalpli İnsanların Şehri' ifadesi kırmızı kalp görselin içerisine siyah punto ile yerleştirilmiştir. Ancak tasarımda bu kırmızı formun içerisine yerleştirilmiş yazının fontu, puntosu ve rengi okunurluğu açısından yetersiz ve zayıf kalmıştır. Belediye yetkililerince; Gümüşhane de altın rezervinin oluşu ve Osmanlı döneminde Gümüşhane darphanelerde imparatorluk hazinesinin 1/6'sını temin eden gümüş ve altın sikkeler basıldığı ifade edilmiştir. Gümüşhane'nin, gümüş ve altın madenlerinin zenginliğinden ve tarihini yansıtmak amacı ile bu yazının logoya konulduğu ifade edilmiştir.

Logoda beyaz renk kullanılarak tasvir edilen yapı Süleymaniye Camii'dir. Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırmış olduğu cami halk arasında Ulu Camii olarak bilinmektedir. Selçuklu geleneğini sürdüren dikdörtgen planlı yapı üç nefli bir yapıdan oluşmaktadır (Gümüşhane Valiliği, 1994, s.64). Cami'nin üzerinde 'Sultan Süleyman Han Ulu Camii 1520-1566' yazıları bulunmaktadır. Bu yazının sitil olarak daha doğru seçilmiş olmasına karşın puntosundan kaynaklı logo içerisinde okunurluğunun çok zayıf olduğu görülmüştür. Cami görselinde oran oranı problemleri mevcuttur.

Logoda bulunan yıldız; sembolik olarak evrenin sonsuzluğunu, uzaktaki bir noktayı ve değeri ifade eder. Parıltının, ışığın, aydınlığın ve umudun formudur. Yıldız bir değer ifadesi olarak önemli bir sembol niteliği taşımış ve ülke bayraklarında sıklıkla kullanılmıştır. Yıldız, form olarak aktif, erişilemez, elle tutulamaz ve dışa yayılan bir görsel dile sahiptir. Pentagram olarak da anılan beş köşeli yıldız, insan bağlantılı açılımlara sahiptir, insan vücudunun beş temel uzantısı, beş parmak, beş duyu vb. simgeler (Uçar, 2004, s.34). Logoda yıldız'ın yerleştirildiği açığa ve etrafındaki şekle bakıldığı zaman hilal şeklini andıran yarım daire formlar görülebilmektedir. Gümüşhane Belediyesi logosunda; kırmızı formun neyi temsil ettiği net değildir. Kırmızı form içerisine yerleştirilen yazı ve camii üzerinde bulunan yazı okutmamaktadır. Camii görseli kurumsal kimlik çalışmaları içerisine kaybolacaktır.

Giresun Belediye Logosu

Şekil 6. Giresun belediyesinin logosu

Giresun, Ankara-Trabzon karayolu üzerinde ormanlarla kaplı yaylaların ve doğal plajların bulunduğu, 122'km lik kıyıya sahip, doğal ve kültürel zenginlikleri olan önemli bir turizm merkezidir. Giresun Adası (Aretias) başlı başına bir turizm potansiyelidir. Giresun ilinin

tarihsel zenginlikleri ve doğal güzelliklerinin yanında dünya çapında azımsanmayacak düzeyde fındık üretimi, el sanatları, balıkçılığı, avcılığı ve yaylaları ön plana çıkmaktadır.

Giresun Belediyesine ait Şekil 6' daki logonun izlekleri dıştan içe doğru gidildiğinde bir daire içerisinde; kırmızı renkte Giresun belediyesi yazısı, yeşil üçgen bir form, formun hemen altından devam eden birbirine paralel farklı kalınlıklarda yatay çizgiler görülmektedir. Görüntünün hemen önünde ise iki fındık çotanağı (üzerinde birçok fındık bulunan dal) alt tarafında kale kalenin üzerine yerleştirilmiş kırmızı renkte kiraz ve altında stilize edilmiş iki balık görülmektedir.

Logo hakkında Giresun Belediyesinden aldığımız bilgiler ışığında; 1989 yılının şehrin kuruluş yılı olduğu, üçgen yeşil formun Giresun Adasını simgelediğini hemen altında devam eden paralel çizgilerle denizin betimlemeye çalışıldığı, iki çotanak görselinin simetrik bir şekilde logonun merkezinden dışa doğru yerleştirildiği, alt tarafta Giresun kalesi ve içerisinde de Kiraz'ın yerleştirildiği, logonun altındaki balık şekillerinin ise hamsiyi temsil ettiği söylenmiştir.

Logo Grafik Tasarım anlamında değerlendirildiğinde; şehri simgelemek amaçlı bu kadar fazla görsel kullanılması yalınlık ilkesiyle çelişir. Logo ne kadar yalın ve özgün tasarlanmış ise o denli, başarılıdır. Giresun Belediyesi tarafından kullanılan logoda birçok unsur bir arada kullanılmaya çalışılmış, Giresun'u temsil eden unsurların logoda yer alması logo 'da yalınlık ve sadelikten uzaklaşılmasına neden olmuştur.

Logo tasarımlarında kullanılan unsurlar kadar seçilen renklerde oldukça önemlidir. Giresun Belediyesi için tasarlanan logo da kullanılan yeşil renk Giresun'un doğasını, yeşilini ifade ederken, logo da kullanılan kırmızı renk ise yeşili tamamlayan renk ve denge kurulumu açısından oldukça önemlidir. Kırmızı renk balıklara dikkat çekmek için göz kısmında, merkeze yakın olarak kullanılan elma kırmızısı tamamlayan ve son olarak "Giresun Belediyesi" yazısı ile logo tamamlanmaya çalışılmıştır. Logodaki unsurlar mümkün olduğu kadar grafiksel olarak stilize edilmeye çalışılmış ve belli bir düzen etrafında toparlanıp tasarlanmıştır

Sonuç

Doğu Karadeniz Bölgesindeki altı ilin belediye logoları şehirleri temsil açısından ifade edebilirliği, şehrin coğrafi yapısı, tarihi, gelenekleri gibi unsurlar çerçevesi içerisinde grafik tasarım açısından değerlendirilmiştir. Belediyelerden logoların tasarımları hakkında yazılı bilgi alınmaya çalışılmış ancak yazılı bir belediyeden bu talebe olumlu yanıt alınmıştır. Diğer beş belediyeden sözel olarak bilgi alınmıştır. Logoları incelerken belediye logolarında fiziki ve beşeri coğrafyaya ait olan, şehrin coğrafi özelliklerini, yapısını ve fonksiyonel özellikleri ile kentsel kimliklerini anlatan birçok coğrafi sembol tespit edilmiştir. Artvin iline ait Belediye Logosunda beşeri coğrafya sembolleri ile birlikte şehrin kültürel değerlerinin yansıtılmaya çalışıldığı ancak logo üzerindeki görsellerin doğru stilize edilemediği görülmüştür. Artvin Belediye logosundaki görsellerin fazla oluşundan dolayı karmaşa yarattığı bütüne oranla görsellerin çok küçük olduğu bu görsellerin logo büyütülerek ayrıntılara inildiğinde şehre ait doneleri vermediği ancak bir logo olarak işlevsel olmadığı görülmüştür. Trabzon Büyükşehir Belediye logosunda yalın bir şekilde, şehrin kültürel ve beşeri coğrafya özelliklerini yansıttığı, kurumsal bir çalışma olduğu, işlevsel olarak kullanılabilmesi görülmüştür. Bayburt Belediye Logosu birçok görseli içerisinde bulundurarak şehrin tarihini ve mimari yapısını yansıtmaya çalıştığı görülmektedir. Kurum kimliği çalışmalarında kullanılabilir. Gümüşhane Belediyesi için tasarlanan logo, çok yeni olmasına rağmen logonun tasarımında, şehri temsili ve verilme

istenen mesajın yetersiz kaldığı görülmektedir. Giresun Belediyesini logosunun şehri temsil edebildiği fakat daha yalın bir tasarımla yenilenebileceği görülmüştür.

Kaynaklar

- Akıncı, Z.B. (1998). *Kurum kültürü ve örgütsel iletişim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Balmer J.M. (2008). Identity based views of the corporation: insights from corporate identity, organisational identity, social identity, visual identity, corporate brand identity and corporate image, *European Journal of Marketing*, 42 (9), 879-906
- Buila, I. & Catalan, S. & Martínez, E. (2016). The importance of corporate brand identity in business management: An application to the UK banking sector, *BRQ Business Research Quarterly*, 19, 3-12
- Çoruhlu Y. (2000). *Türk mitolojisinin anahtarları*. Kabalcı Yayınevi
- Elliot, A.J. (2019). Historically based review of empirical work on color and psychological functioning: content, *Methods, and Recommendations for Future Research*, 23(2), 177–200.
- Elliot, A.J. & Markus, M. (2007). Color and psychological functioning, *Current Directions in Psychological Science*, 16 (5), 250-254.
- Elliot, A.J. & Markus, M. (2014). Color psychology: effects of perceiving color on psychological functioning in human, *Annual Review of Psychology*, 65, 95-120.
- Gültekin, E. (2015). *İletişim ve tipografi*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Gümüşhane Valiliği (1997). *Sayılarla Gümüşhane*. Gümüşhane İli Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planı, Gümüşhane Valiliği Yayınları. Gümüşhane Valiliği, Gümüşhane
- Millî Eğitim Bakanlığı (2012). *Grafik ve fotoğraf*. Amblem ve Logo, 213GIM025, Ankara
- Sözen, M. (2003). *Sinemada renk: Sembolik anlamlar*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Teker, U. (2002). *Grafik tasarım ve reklam*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları
- Tümertekin, E. (1973). *Türkiye'de şehirleşme ve şehirselleşme fonksiyonları*. İstanbul Üniversitesi Yayınları İstanbul: Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Uçar, T.F. (2004). *Görsel iletişim ve grafik tasarım*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.